

Державний вищий навчальний заклад
«Українська академія банківської справи Національного банку України»
Кафедра бухгалтерського обліку і аудиту

ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри

к.е.н., доцент

_____ Ю.Б.Слободяник

«__» _____ 2010 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА

на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня магістр
за спеціальністю 8.050106 “Облік і аудит”

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ І АУДИТУ ЕКСПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ НА
ПРИКЛАДІ ЗАТ «БОРОМЛЯНСЬКА ЛОЗОМЕБЛЕВА ФАБРИКА»

Виконав студент 5 курсу, група – МОА-51 _____ Петренко І.О.

«__» _____ 2010 р.

Керівник дипломної роботи _____ Кравченко О.В.

«__» _____ 2010 р.

Суми – 2010

ЗМІСТ

	стр.
Вступ	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ І АУДИТУ ЕКСПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ	
1.1 Характеристика зовнішньоекономічної діяльності підприємства і її регулювання	6
1.2 Державне регулювання руху грошових валютних коштів і розрахункових операцій	21
1.3 Мета та завдання аудиту експортних операцій підприємства	29
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ЕКСПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ І ВАЛЮТНИХ КОШТІВ НА ЗАТ «БОРОМЛЯНСЬКА ЛОЗОМЕБЛЕВА ФАБРИКА»	
2.1. Загальна організаційно-економічна характеристика підприємства	35
2.2. Організація обліку експортних операцій	53
2.3 Організація обліку грошових валютних коштів	59
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ І АУДИТУ ЕКСПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА	
3.1. Удосконалення організації обліку експортних операцій підприємства	71
3.2 Удосконалення організації обліку грошових валютних коштів і розрахункових операцій	75
3.3 Удосконалення проведення аудиту експортних операцій	82
ВИСНОВКИ	88
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	92
ДОДАТКИ	96

ВСТУП

На сьогодні одним із найбільш помітних явищ в економічному житті України є бурхливий розвиток зовнішньоекономічної діяльності. Вихід підприємств на світовий зовнішній ринок – закономірність розвитку ринкової економіки. Діяльність підприємств на світовому ринку пов'язана з міжнародною виробничою й науково-технічною кооперацією, експортом і імпортом товарів і послуг. Вона також включає вивіз капіталу в формі інвестування в іноземні підприємства і залучення іноземних інвестицій, створення спільних з іноземними юридичними особами підприємств. У законодавчих актах України зовнішньоекономічна діяльність визначається як діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними, як на території України, так і за її межами.

Підприємства в Україні самостійно здійснюють зовнішньоекономічну діяльність. Ця правова норма зафіксована в ст. 25 Закону України "Про підприємства в Україні", причому з 1993 р. здійснення її суб'єктами підприємницької діяльності України не потребує їх державної реєстрації як учасників зовнішньоекономічної діяльності. Юридичні особи мають право здійснювати зовнішньоекономічну діяльність відповідно до їх статутних документів з моменту набуття ними статусу юридичної особи.

Надання підприємствам права самостійно виходити на світовий ринок, установлювати прямі зв'язки з іноземними партнерами створює умови для зростання ефективності їх функціонування насамперед через появу нових фінансових і технічних можливостей, більш швидкого оновлення матеріально-технічної бази виробництва, збільшення його експортного потенціалу завдяки підвищенню якості продукції, її конкурентоспроможності. Це відкриває перед підприємствами нові можливості розширити ринок збуту своєї продукції, збільшити кількість робочих місць, а це – прямий шлях до підвищення рентабельності та "виживання" в умовах конкуренції.

Розширення зовнішньоекономічної діяльності підприємств та інтеграція в міжнародну економічну спільноту обумовили необхідність впровадження всієї системи міжнародних стандартів бухгалтерського обліку в господарській діяльності підприємств.

Результати зовнішньоекономічної діяльності господарюючих суб'єктів входять до загального підсумку його фінансово-господарської діяльності, фінансова робота, що забезпечує цю діяльність, становить досить специфічну сторону управління фінансовими ресурсами підприємства. Вона потребує від фахівців, які приймають рішення у цій сфері, передусім знання чинних законодавчих актів, що регулюють зовнішньоекономічну діяльність, операції з іноземною валютою, а також митну справу, бо мито є неодмінним інгредієнтом міжнародних економічних відносин.

Особливо важливим є знання обліку валютних операцій при здійсненні зовнішньоекономічних відносин, адже багато національних валют нестабільні, тому нерідко виникають труднощі у взаєморозрахунках валютою, що може викликати тривале непогашення зобов'язань підприємств. З цих та інших причин виникають претензії, які розглядаються міжнародними судами, застосовуються фінансові санкції як до імпортерів, так і до експортерів з приводу порушення контрактів.

Актуальність обліку зовнішньоекономічної діяльності в тому, що у процесі інтеграції у світовий простір суб'єкти господарювання країни відчують великі труднощі, які обумовлені не лише зовнішніми, але і внутрішніми факторами. Тому виникає потреба вирішити питання, пов'язані з організацією і управлінням зовнішньоекономічною діяльністю, відносно ефективності експортних операцій, а також чинного законодавства у сфері зовнішньої економіки.

Метою даної роботи є вивчення існуючої методики обліку зовнішньоекономічної діяльності в розрізі проведення експортних операцій та організації обліку валютних коштів, внесення пропозицій, щодо вдосконалення ведення обліку.

Для детальнішого вивчення теми зовнішньоекономічної діяльності використані матеріали ЗАТ «Боромлянська лозомеблева фабрика»

Для досягнення мети роботи завданнями роботи є :

- дослідження теоретичних засад щодо обліку зовнішньоекономічної діяльності;
- розгляд нормативної бази по обліку зовнішньоекономічних операцій;
- розглянути питання державного регулювання руху грошових валютних коштів і розрахункових операцій;
- проаналізувати зовнішньоекономічну діяльність підприємства на підставі фінансової звітності, регістрів бухгалтерського обліку, первинної документації за досліджуваний період;
- аналіз досвіду підприємства з питань ведення експортних операцій;
- аналіз досвіду підприємства з питань обліку грошових валютних коштів і розрахункових операцій;
- визначення шляхів удосконалення обліку експортних операцій та грошових валютних коштів і розрахункових операцій.

Дослідження проводиться шляхом вивчення нормативно-правових актів, науково методичних посібників, наукових праць по даній темі, аналізу досвіду підприємства, а також публікацій в періодичних виданнях.

Об'єктом дослідження є зовнішньоекономічна діяльність підприємства.

Предметом дослідження є ведення обліку експортних операцій та грошових валютних коштів.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ І АУДИТУ ЕКСПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ

1.1. Характеристика зовнішньоекономічної діяльності підприємства і її регулювання

Зовнішньоекономічна діяльність – це діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, яка побудована на взаємовідносинах між ними, є сукупністю виробничо-господарських, організаційно-економічних та комерційних функцій, які забезпечують обмін продукцією в матеріально-речовій формі, та має місце як на території України, так і за її межами [5, с.7].

У Господарському Кодексі України визначено, що зовнішньоекономічною діяльністю суб'єктів господарювання є господарська діяльність, яка в процесі її здійснення потребує перетинання митного кордону України майном та/або робочою силою. Майном, зокрема, визнається сукупність речей та інших цінностей (включаючи нематеріальні активи), які мають вартісне визначення, виробляються чи використовуються у діяльності суб'єктів господарювання та відображаються в їх балансі або враховуються в інших, передбачених законом, формах обліку майна цих суб'єктів [8 ст.377].

Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» дає таке визначення: зовнішньоекономічна діяльність - діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами [33].

Для того, щоб підприємство могло здійснювати зовнішньоекономічну діяльність, вона повинна бути передбачена у його Статуті, який зареєстрований в органах місцевої влади. Якщо така діяльність в ньому не вказана, а потреба у

її здійсненні виникла, то на підставі Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» необхідно подати клопотання про внесення змін до Статуту підприємства органу який його зареєстрував. Після внесення таких змін повідомити податкову інспекцію, відділення банку про набуття підприємством права на здійснення діяльності підприємств у сфері зовнішньоекономічних відносин [11].

Відповідно до чинного законодавства суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності можуть виступати:

- фізичні особи - громадяни України, іноземні громадяни та особи без громадянства, які мають цивільну правоздатність і дієздатність згідно з законами України і постійно проживають на території України;
- юридичні особи, зареєстровані як такі в Україні і які мають постійне місцезнаходження на території України, в тому числі юридичні особи, майно та/або капітал яких є повністю у власності іноземних суб'єктів господарської діяльності;
- об'єднання фізичних, юридичних, фізичних і юридичних осіб, які не є юридичними особами згідно з законами України, але які мають постійне місцезнаходження на території України і яким цивільно-правовими законами України не заборонено здійснювати господарську діяльність;
- структурні одиниці іноземних суб'єктів господарської діяльності, які не є юридичними особами згідно з законами України (філії, відділення, тощо), але мають постійне місцезнаходження на території України;
- спільні підприємства за участю суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, зареєстровані як такі в Україні і які мають постійне місцезнаходження на території України;
- інші суб'єкти господарської діяльності, передбачені законами України.

Юридичні особи мають право здійснювати зовнішньоекономічну діяльність з моменту набуття ними статусу юридичної особи (тобто з моменту

державної реєстрації) і тільки в тому випадку, якщо установчими документами передбачено положення про те, що підприємство займається зовнішньоекономічною діяльністю. Фізичні особи мають право проводити зовнішньоекономічну діяльність з моменту набуття ними дієздатності згідно з законами України.

Зовнішньоекономічні відносини виникають у зв'язку з тим, що підприємства і підприємці здійснюють експорт та імпорт товарів, капіталів і робочої сили, надання виробничих, консультаційних, маркетингових, експортних, посередницьких, брокерських, агентських, консигнаційних, управлінських, аудиторських, юридичних, туристичних та інших послуг, які прямо і винятково не заборонені Законами України. До діяльності у сфері зовнішньоекономічних відносин належить: наукова, науково-технічна, науково-виробнича, виробнича, навчальна та інша кооперація із суб'єктами зовнішньоекономічних відносин; навчання і підготовка спеціалістів на комерційній основі; міжнародні фінансові операції з цінними паперами, кредитні і розрахункові операції між іноземними та вітчизняними суб'єктами зовнішньоекономічних відносин; створення банківських, кредитних і страхових установ; спільна підприємницька діяльність між іноземними та вітчизняними суб'єктами зовнішньоекономічних відносин, включаючи створення спільних підприємств різних видів і форм, проведення спільних господарських операцій і спільне володіння майном як на території України, так і за її межами; підприємницька діяльність на території зарубіжних країн та України, пов'язана з наданням ліцензій, ноу-хау, торгових марок та інших нематеріальних об'єктів власності; організація і здійснення діяльності в галузі проведення виставок, аукціонів, торгів конференцій, симпозіумів, семінарів та інших подібних заходів, що здійснюються на комерційній основі при участі суб'єктів зовнішньоекономічних відносин; організація та здійснення оптової консигнаційної і роздрібною торгівлі на території України за іноземну валюту в передбачених законами України випадках; товарообмінні (бартерні) операції та інша діяльність, яка ґрунтується на формах зустрічної торгівлі між іноземними

та вітчизняними суб'єктами зовнішньоекономічних відносин діяльністю; орендні, в тому числі лізингові, операції між іноземними та вітчизняними суб'єктами господарської діяльності і суб'єктами зовнішньоекономічних відносин; операції з придбання, продажу та обміну валюти на валютних аукціонах, валютних біржах і на міжбанківському валютному ринку; роботи іноземних фізичних осіб на контрактній платній основі із суб'єктами зовнішньоекономічних відносин як на території України, так і за її межами; інші види діяльності у сфері зовнішньоекономічних відносин, не заборонені прямо і в окремій формі законами України [33].

Найпоширенішим видом зовнішньоекономічної діяльності є торгівля. В міжнародній торгівлі розрізняють чотири основні види зовнішньоторговельних операцій:

- Експорт – продаж продукції (робіт, послуг) іноземним суб'єктам господарської діяльності та вивезення продукції за межі митних кордонів України з метою отримання доходів від виробничої або інших форм господарської діяльності;

- Реекспорт – продаж раніше імпортованого без доробки товару за кордон;

- Імпорт – це купівля (у тому числі з оплатою у не грошовій формі) українськими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності у іноземних суб'єктів господарської діяльності товарів із ввезенням їх на територію України, включаючи купівлю товарів, призначених для власного споживання установами та організаціями України, розташованими за її межами;

- Реімпорт – придбання раніше експортованого без доробки товару із ввезенням з-за кордону [5, ст.32].

Вищенаведені види діяльності підприємств у сфері зовнішньоекономічних відносин на території України регулюються наступними нормативними актами:

- Господарським Кодексом України, зокрема розділом VII «Зовнішньоекономічна діяльність» [8];

– Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність», який визначає суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, види зовнішньоекономічної діяльності, ведення розрахунків і кредитування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, облік, аудит і звітність зовнішньоекономічних операцій, відповідальність в зовнішньоекономічній діяльності [33];

– Законом України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті» який визначає терміни зарахування виручки резидентів в іноземній валюті на їх валютні рахунки, відправку валюти, купленої для виконання зобов'язань перед нерезидентами і відповідальність за порушення термінів перерахування валютних коштів [35];

– Декретом Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю», який установлює режим здійснення валютних операцій на території України, визначає загальні принципи валютного регулювання, повноваження державних органів і функції банків та інших фінансових установ України в регулюванні валютних операцій, права й обов'язки суб'єктів валютних відносин, порядок здійснення валютного контролю, відповідальність за порушення валютного законодавства [36];

– Інструкцією про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах регулює правовідносини, що виникають під час відкриття банками, їх відокремленими структурними підрозділами, які здійснюють банківську діяльність від імені банку поточних і вкладних (депозитних) рахунків у національній та іноземних валютах суб'єктам господарювання [31];

– Правилами використання готівкової іноземної валюти на території України, які встановлюють порядок та умови використання готівкової іноземної валюти резидентами і нерезидентами в Україні [32];

– П(С)БО 21 «Вплив зміни валютних курсів» в якому зазначені методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про

операції в іноземних валютах, бухгалтерський облік купівлі товарів (робіт, послуг) за інвалюту залежить від того, яку з операцій провели раніше – перерахували гроші нерезиденту чи одержали товар (оформили результати робіт, послуг); а також методологію відображення показників статей фінансової звітності господарських одиниць за межами України у грошовій одиниці України, приведення фінансових звітів закордонних господарських одиниць, які включаються до фінансових звітів підприємства, шляхом консолідації, пропорційної консолідації або методом участі в капіталі [26];

– Міжнародні правила інтерпретації комерційних термінів («ІНКОТЕРМС-2000») від 01.01.00 р. систематизують базисні умови постачання, що визначають момент переходу ризику випадкової загибелі або пошкодження товару від продавця до покупця, регламентують хто (продавець або покупець) організовує перевезення, вантаження, розвантаження товару, оплачує витрати по страхуванню товару, проводить його митне оформлення.

Також безпосереднє відношення до зовнішньоекономічних відносин мають нормативні акти, що регулюють справляння податків. Це Закони України «Про податок на додану вартість», «Про оподаткування прибутку підприємств», Інструкція про порядок утримання акцизного збору у випадку ввезення товарів суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності на митну територію України та ін.

Метою цих нормативних актів є визначення деяких умов, щодо здійснення зовнішньоекономічної діяльності. Зокрема, існують певні обмеження стосовно граничного обсягу товарів, визначеного в натуральних або вартісних одиницях, дозволеного експорту чи імпорту на територію України протягом певного встановленого строку. Такий обсяг визначається шляхом видачі підприємствам експортно-імпортних ліцензій та квот [10].

Вимоги цих документів повинні враховуватись при організації обліку й аналізу зовнішньоекономічних відносин підприємств. Крім того, облік зовнішньоекономічних відносин має здійснюватись у відповідності з вимогами положень (стандартів) бухгалтерського обліку, насамперед П(С)БО 21 «Вплив

зміни валютних курсів», П(С)БО 15 «Дохід», П(С)БО 16 «Витрати», П(С)БО 9 «Запаси» та ін., а також Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», який визначає основи ведення бухгалтерського обліку і складання на підставі даних обліку фінансової звітності підприємства Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій.

Діяльність підприємств у сфері зовнішньоекономічних відносин здійснюється за договорами (контрактами), які укладаються між її суб'єктами у відповідності з постановою Кабінету Міністрів України і Національного банку України «Про типові платіжні умови зовнішньоекономічних договорів (контрактів) і типові форми захисних застережень до зовнішньоекономічних договорів (контрактів), які передбачають розрахунки в іноземній валюті».

Зовнішньоекономічний договір укладається в письмовій формі, якщо інший порядок не встановлено законом або міжнародним договором України.

Необхідною умовою укладання угоди є свобода угоди. Партнери мають бути вільними у виборі основних правових та фінансових положень своїх торговельних зобов'язань. Певною мірою чинні закони (Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність», декрети, укази, постанови) впливають на економічну і зовнішньоекономічну діяльність та свободу договору, а також на його зміст та характер.

Міністерство зовнішньоекономічних зв'язків і торгівлі України своїм наказом «Про затвердження Положення про форму зовнішньоекономічних договорів (контрактів)» регламентувало форму та перелік необхідних умов зовнішньоекономічного контракту. Цим документом керуються при укладанні договорів купівлі-продажу товарів (наданні послуг, виконанні робіт), товарообмінних угод між українськими суб'єктами підприємницької діяльності та іноземними суб'єктами незалежно від форм власності та видів діяльності.

Відповідно до умов, передбачених договором (контрактом), у ньому мають бути такі розділи:

1. Назва, номер договору (контракту), дата та місце його укладання: бухгалтерія посилається на них (та на номер і дату додаткових умов до основного договору) під час оформлення первинних документів згідно з цим контрактом.

2. Преамбула. Указується повне найменування сторін – офіційно зареєстрованих учасників зовнішньоекономічної операції, зазначаються країни, представниками яких вони є, скорочене найменування сторін як контрагентів («Продавець», «Покупець», «Замовник», «Постачальник» тощо) та назви документів, необхідних для укладання договору (контракту) (статут підприємства, установча угода тощо); бухгалтер має перевірити відповідність даних цього розділу контракту даним свого підприємства, а також дані контрагента.

3. Предмет договору (контракту). Визначається, який товар (роботи, послуги) один з контрагентів зобов'язаний поставити (здійснити) іншому. При цьому вказуються точне найменування марки, сорту або кінцевий результат роботи, що виконується.

У випадку бартерного (товарообмінного) договору (контракту) або контракту на перероблення давальницької сировини вказується також точне найменування (марка, сорт) зустрічних поставок (або назва товару, що є кінцевою метою перероблення давальницької сировини).

Якщо товар (робота, послуга) потребує більш детальної характеристики або номенклатура товарів (робіт, послуг) досить велика, то все це вказується у додатку (специфікації), який має бути невід'ємною частиною договору (контракту). Про це робиться відповідна позначка у тексті договору (контракту).

Для бартерного (товарообмінного) договору (контракту) згаданий додаток (специфікація) водночас балансується у загальній вартості експорту та імпорту товарів (робіт, послуг).

У додатку до договору (контракту) на перероблення давальницької сировини вказується відповідна технологічна схема такого перероблення. При

цьому перевіряється відповідність предмета договору статутній діяльності підприємства. Бухгалтер також використовує усі дані розділу щодо товару, робіт, послуг у подальшому відображенні в аналітичному обліку.

4. Кількість та якість товару (обсяги виконання робіт, надання послуг). Указуються загальна кількість та якісні характеристики товару, визначаються одиниці виміру, які заведено застосовувати для товарів конкретного виду (тонна, кілограм, штука тощо).

У тексті договору (контракту) на виконання робіт (надання послуг) зазначаються конкретні обсяги робіт (послуг) та термін їх виконання.

Ці дані використовуються і в аналітичному обліку відображення руху товарів або під час виконання робіт, послуг.

5. Базисні умови поставки товарів (приймання-здавання виконаних робіт або послуг). Зазначаються вид транспорту та базисні умови постачання (відповідно до «Міжнародних правил інтерпретації комерційних термінів» у редакції 2000 р. – ІНКОТЕРМС-2000), які визначають обов'язки контрагентів щодо поставки товару і встановлюють момент переходу ризиків від однієї сторони до іншої, а також конкретний термін поставки товару (окремих партій товару).

Якщо укладається договір (контракт) на виконання робіт (надання послуг), то у цьому розділі визначаються умови та терміни виконання робіт (послуг).

Завдяки тому, що ці умови детально конкретизовані, бухгалтерія може легко визначити, які саме витрати та до якого моменту будуть нести контрагенти. Це також стає основою для вартісного відображення ціни або загальної вартості товару (робіт, послуг). Дані можна використовувати у синтетичному та аналітичному обліку підприємства під час виконання певної зовнішньоекономічної операції або її окремої частки.

6. Ціна та загальна вартість договору (контракту). Визначаються ціна одиниці товару та загальна вартість товарів або вартість виконаних робіт (наданих послуг), що постачаються (виконуються) згідно з договором, та

валюта платежів. Якщо згідно з договором постачаються товари різної якості та асортименту, ціна встановлюється окремо за одиницю товару кожного сорту, марки, а окремим пунктом договору (контракту) вказується його загальна вартість (крім випадків, коли ціна товару розраховується за певною формулою). У цьому разі цінові показники можуть бути вказані у додатках (специфікаціях), на які посилаються у тексті договору.

У договорі на перероблення давальницької сировини зазначається ще її заставна вартість.

За цими даними визначається й обліковується в аналітичному та синтетичному обліку вартість товару, витрати на перевезення,

вантажні роботи, митне оформлення товару тощо. Визначають також суму, яку необхідно сплатити за товар або роботи (послуги).

7. Умови платежів. Указуються спосіб, порядок та строки фінансових розрахунків та гарантії виконання сторонами взаємних платіжних зобов'язань. Залежно від обраних сторонами умов платежу в тексті договору передбачаються:

- умови банківського переказу до авансового платежу та/або після відвантаження товару, або умови документарного акредитиву чи інкасо (з гарантією), визначені відповідно до спільної Постанови Кабінету міністрів України і Національного банку України від 21 червня 1995р. № 444 (444-95-п) «Про типові платіжні умови зовнішньоекономічних договорів (контрактів) і типові форми захисних застережень до зовнішньоекономічних договорів (контрактів), які передбачають розрахунки в іноземній валюті»;

- умови за гарантією, якщо вона є або необхідна (вид гарантії – на вимогу, умовна), умови та термін дії гарантії, можливість зміни умов договору без зміни гарантій.

8. Умови здавання (приймання) товару (робіт, послуг). Визначаються терміни та місце фактичного передання товару, перелік товаро-супровідних документів.

Приймання — здавання здійснюється за кількістю відповідно до товаро-супровідних документів, а за якістю — згідно з документами, що засвідчують якість товару.

Інформація цього розділу є підставою для оформлення у бухгалтерському обліку первинних документів щодо руху товару.

9. Пакування та маркування. Цей розділ містить відомості про пакування товару (ящики, мішки, контейнери тощо), нанесене на ньому відповідне маркування (найменування продавця та покупця, номер договору, місце призначення, габарити, спеціальні умови складування, зберігання і транспортування тощо), а у разі необхідності — також умови повернення вантажу.

Якщо умови цього розділу не відповідають фактичним умовам, бухгалтерія має можливість оформити претензійного листа постачальникові.

10. Форс-мажорні обставини. Зазначається, за яких обставин умови договору можуть бути не виконані сторонами (стихійні лиха, воєнні дії, ембарго, втручання з боку влади тощо). При цьому сторони звільняються від відповідальності на термін дії цих обставин або можуть відмовитись від виконання договору частково або в цілому без додаткових фінансових претензій. Термін дії форс-мажорних обставин підтверджується Торговельно-промисловою палатою відповідної країни.

11. Санкції та рекламації. Установлюється порядок застосування штрафних санкцій, відшкодування збитків та пред'явлення рекламацій у зв'язку з невиконанням або неналежним виконанням одним із контрагентів своїх зобов'язань.

При цьому мають бути чітко визначені розміри штрафних санкцій (у відсотках від вартості недопоставленого товару або суми неоплачених коштів), терміни виплати штрафів (від якого терміну встановлюються та протягом якого часу діють), терміни, протягом яких рекламації можуть бути заявлені, права та обов'язки сторін договору, способи врегулювання рекламацій.

12. Арбітраж. Указуються місце арбітражного суду, повна його назва, країна та матеріальне право, яке застосовуватиметься під час розгляду спорів, та обумовлюються випадки, за яких сторони можуть звернутися до суду.

13. Юридичні адреси, поштові та платіжні реквізити сторін. Зазначаються повні юридичні адреси, поштові та платіжні реквізити (номери рахунків, назва банку) контрагентів договору.

Бухгалтерія повинна перевірити правильність заповнених даних щодо платіжних реквізитів.

За домовленістю сторін у договорі можуть визначатись додаткові умови: страхування; гарантії якості; умови залучення суб-виконавців договору, агентів, перевізників; норми навантаження (розвантаження); умови передання технічної документації на товар, збереження торгових марок; порядок сплати податків, мита, зборів, різного роду захисні застереження; з якого моменту договір починає діяти; кількість підписаних примірників договору; можливість та порядок внесення доповнень та змін до договору тощо.

У контракті можна вказувати захисні застереження з метою запобігання втрат у разі непередбачуваних ситуацій.

Антидемпінгові застереження. Покупець бере на себе повну відповідальність за дотримання антидемпінгових норм, правил і процедур на своєму національному ринку та ринках подальшої реалізації предмета договору. Він зобов'язується не здійснювати операції на цих ринках за цінами, які є демпінговими згідно із законодавством та міжнародними договорами відповідної держави, і бути єдиним відповідачем з усіх можливих антидемпінгових позовів і претензій та сплачувати у повному обсязі мито, збори та інші стягнення, що накладаються на товар, який є предметом даного договору, згідно з антидемпінговим законодавством країни ввезення.

Застереження про конфіденційність. Сторони домовляються, що текст договору, будь-які матеріали, інформація та відомості, які стосуються договору (контракту), є конфіденційними і не можуть передаватися третім особам без попередньої письмової згоди іншої Сторони договору, крім випадків, коли така

передача пов'язана з одержанням офіційних дозволів, документів для виконання договору або сплати податків, інших обов'язкових платежів, а також у ситуаціях, передбачених чинним законодавством, що регулює зобов'язання Сторін.

Форс-мажорні застереження. Сторони домовляються, що в разі виникнення форс-мажорних обставин (дії нездоланної сили, які не залежать від волі Сторін, а саме: війни, воєнні дії, блокада, ембарго, міжнародні санкції, валютні обмеження, інші кроки держав, які унеможливають виконання Сторонами своїх зобов'язань, а також пожежі, повені, інше стихійне лихо чи сезонні природні явища, зокрема такі, що призводять до замерзання морів, проток, портів тощо, закриття різних шляхів, каналів, перевалів, паромів, мостів, тунелів) вони звільняються від виконання своїх зобов'язань на час дії зазначених обставин. У разі, коли тривалість зазначених обставин більша як (вказується певна кількість) днів, кожна із Сторін має право на розірвання договору і не несе відповідальності за таке розірвання за умови, що вона повідомить про це іншу Сторону не пізніше як за (вказується певна кількість) днів до розірвання.

Достатнім доказом дії форс-мажорних обставин є документ, виданий, як правило, Торговельно-промисловою палатою країни, де виникли надзвичайні обставини (назва організації).

Виникнення зазначених обставин не є підставою для відмови Покупця від плати за товари (роботи, послуги), поставлені (здійснені) до початку дії надзвичайних умов.

Застереження про реекспорт. Сторони домовляються, що Покупець не буде здійснювати реекспорт товару, який є предметом цього договору, на ринки (вказується країна, країни або континент} без попередньої письмової згоди Продавця.

Застереження на випадок ненадходження коштів за експорт. У разі несвоєчасного надходження виручки за експортну продукцію Покупець

сплачує Продавцеві пеню у розмірі А: від простроченої суми платежу за кожний день прострочення.

Застереження на випадок ненадходження продукції за імпортом в обумовлені договором (контрактом) терміни. У разі ненадходження продукції за імпортом у терміни, обумовлені договором, Продавець сплачує Покупцеві х відсотків від суми непоставленої (або недопоставленої) продукції за кожний день прострочення.

Важливим об'єктом регулювання зовнішньоекономічної діяльності є оцінка вартості іноземної валюти. Перший раз необхідність у перерахуванні іноземної валюти у валюту балансу виникає при первинному надходженні валюти на баланс, незалежно від джерел її надходження. Будь то покупці або підрядники, що перерахували іноземну валюту на рахунок підприємства, будь то банк, що обслуговує підприємство й обміняло за його заявою гривні на іноземну валюту. Валюта, що надійшла на баланс, має бути перерахована в гривні негайно і в ньому (в балансі) відображена.

Операції в іноземній валюті під час первісного визнання відображаються у валюті звітності шляхом перерахунку суми в іноземній валюті із застосуванням валютного курсу НБУ на дату здійснення операції (дата визнання активів, зобов'язань, власного капіталу, доходів і витрат).

При надходженні на валютні рахунки підприємства валюти від покупців або замовників (наприклад, у порядку передоплати) від підприємства не потрібно здійснення додаткових витрат. Тому по такій валюті немає різниці у визначенні її балансової вартості за правилами бухгалтерського і податкового обліку. Відповідно до вимог першого абзацу п. 7.3.1 Закону про оподаткування прибутку: доходи, отримані (нараховані) платником податку в іноземній валюті у зв'язку з продажем товарів (робіт, послуг) протягом звітного періоду, перераховуються в гривні за офіційним валютним (обмінним) курсом Національного банку України, що діяв на дату отримання (нарахування) таких доходів, і не підлягають перерахуванню у зв'язку зі зміною обмінного курсу гривні протягом такого звітного періоду [34].

Оскільки в цьому пункті Закону про оподаткування прибутку говориться про отриманий дохід, а не про отриману іноземну валюту. Відповідно до п. 11.3.1 Закону про оподаткування прибутку датою збільшення валових доходів є кожна з двох подій, що відбулася першою: або одержання виручки, в тому числі в іноземній валюті, або відвантаження товару (продукції, надання послуг і т.д., далі — товар). Коли першою подією є одержання виручки (надходження на валютний рахунок попередньої оплати) за товар, то різниці в балансовій вартості такої валюти, що надійшла, у бухгалтерському та податковому обліку не буде. І в бухгалтерському, і в податковому обліку вона (валюта) буде оцінена в гривнях за курсом НБУ, встановленим на дату надходження даної виручки.

У випадку, коли першою подією буде відвантаження товару відповідно до вимоги того самого п. 7.3.1 після відвантаження товару іноземному покупцю і визначення суми доходу в іноземній валюті вона (сума доходу) оцінюється в гривнях за курсом НБУ на дату одержання доходу і надалі, незалежно від того, зміниться чи ні курс НБУ, одержання на валютний рахунок виручки в іноземній валюті не змінює визначену в гривнях суму отриманого доходу, а, отже, і вартість іноземної валюти [34].

Як висновок можна сказати, що будь-яка ділова угода є правовою. Дотримання правових та технічних питань ділової угоди, що виникають у процесі її виконання, має виключати конфліктні ситуації, а якщо такі виникли — сприяти їх правильному вирішенню. Це особливо важливо для зовнішньоторговельних операцій, оскільки вони включають правові, фінансові та інші аспекти не лише однієї країни.

Оцінка іноземної валюти є важливою, оскільки жодна світова валюта, у тому числі й гривня, не стабільна. Всі вони змінюють свою вартість під впливом різних економічних та політичних факторів. Ці зміни відбуваються нерівномірно і з різним ступенем інтенсивності по кожній окремій валюті, але правильно оцінена вартість іноземної валюти напряму впливає на визначену в гривнях суму отриманого доходу.

1.2. Державне регулювання руху грошових валютних коштів і розрахункових операцій

При здійсненні зовнішньоекономічних операцій розрахунки, як правило, здійснюються у грошовій формі з використанням іноземної валюти. Вона використовується також при відрядженнях службових осіб підприємства за кордон. У результаті підприємства повинні обліковувати іноземну валюту як у касі, так і на окремому валютному рахунку.

Іноземна валюта – іноземні грошові знаки у вигляді банкнот, казначейських білетів, монет, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави, а також вилучені з обігу або такі, що вилучаються з нього, але підлягають обміну на грошові знаки, які перебувають в обігу, кошти у грошових одиницях іноземних держав і міжнародних розрахункових (клірингових) одиницях, що знаходяться на рахунках або вносяться до банківських та інших кредитно-фінансових установ за межами України;

Платіжні документи та інші цінні папери (акції, облігації, купони до них, векселі (тратти), боргові розписки, акредитиви, чеки, банківські накази, депозитні сертифікати, інші фінансові та банківські документи), виражені в іноземній валюті або банківських металах [36].

Більшість валютних операцій ліцензуються. Відповідні ліцензії (генеральні чи індивідуальні) видаються Національним банком України. Генеральні ліцензії видаються комерційним банкам, індивідуальні – резидентам та нерезидентам для здійснення разових валютних операцій. Зокрема, індивідуальної ліцензії потребують такі операції:

а) вивезення, переказування і пересилання за межі України валютних цінностей, за винятком:

- вивезення, переказування і пересилання за межі України фізичними особами-резидентами іноземної валюти на суму, що визначається Національним банком України;

- вивезення, переказування і пересилання за межі України фізичними особами-резидентами і нерезидентами іноземної валюти, яка була раніше ввезена ними в Україну на законних підставах;

- платежів в іноземній валюті, що здійснюються резидентами за межі України на виконання зобов'язань у цій валюті перед нерезидентами щодо оплати продукції, послуг, робіт, прав інтелектуальної власності та інших майнових прав, за винятком оплати валютних цінностей;

- платежів у іноземній валюті за межі України у вигляді процентів за кредити, доходу (прибутку) від іноземних інвестицій;

- вивезення за межі України іноземної інвестиції в іноземній валюті, раніше здійсненої на території України, в разі припинення інвестиційної діяльності;

- б) ввезення, переказування, пересилання в Україну валюти України;

- в) надання і одержання резидентами кредитів в іноземній валюті, якщо терміни і суми таких кредитів перевищують встановлені законодавством межі;

- г) використання іноземної валюти на території України як засобу платежу або як застави;

- д) розміщення валютних цінностей на рахунках і у вкладах за межами України, за винятком:

- відкриття фізичними особами – резидентами рахунків у іноземній валюті на час їх перебування за кордоном;

- відкриття кореспондентських рахунків уповноваженими банками;

- відкриття рахунків у іноземній валюті резидентами;

- є) здійснення інвестицій за кордон, у тому числі шляхом придбання цінних паперів, за винятком цінних паперів або інших корпоративних прав, отриманих фізичними особами – резидентами як дарунок або у спадщину [36].

Кожна іноземна валюта обліковується окремо, незалежно від того, належить вона до вільно конвертованої або ж обмежено конвертованої [11].

Іноземна валюта, що надходить на користь підприємств, підлягає зарахуванню на розподільчі рахунки з метою визначення того, чи підлягає вона обов'язковому продажу.

Протягом п'яти банківських днів, починаючи з дня зарахування іноземної валюти на розподільчий рахунок, банк повинен визначити, чи підлягає така валюта обов'язковому продажу, і здійснити такий продаж на міжбанківському валютному ринку України у разі потреби. Після здійснення продажу залишок іноземної валюти та кошти в національній валюті перераховуються на поточні рахунки підприємства.

Кошти в іноземній валюті, які були зараховані на розподільчий рахунок і підлягають згідно з чинним законодавством України продажу на міжбанківському валютному ринку України, банк зобов'язаний продавати без одержання доручення або дозволу від підприємств.

Кошти в іноземній валюті, які були зараховані на розподільчий рахунок і не підлягають згідно із законодавством України обов'язковому продажу на міжбанківському валютному ринку України, перераховуються на поточний рахунок підприємства [22, ст. 95].

З 1 квітня 2005 року скасовано обов'язковий 50-відсотковий продаж надходжень в іновалюті на користь резидентів. Однак у Правилах використання іновалюті міститься вимога обов'язкового продажу іновалюті, яка підтверджена листом НБУ щодо продажу іновалюті. Іноземна валюта підлягає продажу в повній сумі на міжбанківському валютному ринку України в установлені терміни у наступних випадках:

- сплати нерезидентами консульських зборів для відкриття віз на в'їзд в Україну;
- оплати нерезидентами послуг, наданих прикордонними санітарно-карантинними, ветеринарними, фітосанітарними та іншими службами контролю;

– оплати нерезидентами послуг з обов'язкового медичного страхування, яке гарантує надання їм екстреної медичної допомоги відповідно до чинного законодавства України;

– реалізації суб'єктами підприємницької діяльності товарів та надання ними послуг (у зоні, що звільнена від сплати мита та податків) за наявності відповідного дозволу Державної митної служби України.

– реалізації нерезидентам суб'єктами підприємницької діяльності пально-мастильних матеріалів, продуктів харчування, медикаментів та наданні нерезидентам послуг з обслуговування іноземних транспортних засобів (літаків, суден, поромів, потягів), їх пасажирів і членів екіпажу.

– переоформлення фізичним особам суб'єктами підприємницької діяльності квитків та доплати за багаж у день здійснення цього міжнародного рейсу;

– реалізації суб'єктами підприємницької діяльності юридичним особам-нерезидентам, які через метеорологічні обставини чи поламавання змушені були здійснити непередбачену посадку чи зайти в порт, пально-мастильних матеріалів, продуктів харчування, медикаментів та надання нерезидентам послуг з обслуговування пасажирів і членів екіпажу іноземних транспортних засобів (літаків, суден).

– надання суб'єктами підприємницької діяльності послуг нерезидентам із застосуванням дорожніх чеків міжнародних платіжних систем у вільно конвертованій валюті.

– у разі надання суб'єктами підприємницької діяльності готельних послуг фізичним особам -нерезидентам з оплатою в іноземній валюті, у тому числі зі застосуванням дорожніх чеків міжнародних платіжних систем у вільно конвертованій валюті.

– сплати фізичними особами -резидентами та нерезидентами державного мита згідно з чинним законодавством України [29]

У законодавстві передбачені ситуації, в яких дозволено використовувати готівкову іновалюту як засіб платежу або застави. Найпоширенішими випадками коли фізособи-резиденти і нерезиденти, а також представництва юросіб-нерезидентів можуть використовувати іновалюту як засіб платежу або застави є:

1. На території митниці при:

- оплаті фізособами мита, митних платежів, зборів, штрафів;
- оплаті нерезидентами дорожніх зборів та оформленні перевезення негабаритних, великогабаритних і небезпечних вантажів;
- оплаті за охорону і супровід підакцизних і транзитних товарів митними органами;
- оплаті нерезидентами консульських зборів для відкриття віз на в'їзд в Україну;
- оплаті нерезидентами послуг прикордонних санітарно-карантинних, ветеринарних, фіто санітарних та інших служб контролю;
- оплаті нерезидентами послуг обов'язкового медичного страхування;
- реалізації товарів і надання ними послуг (у зоні, звільненій від сплати мита і податків) за наявності дозволу Державної митної служби України.

2. На територіях вокзалів, аеропортів і портів при:

- реалізації нерезидентам пально-мастильних матеріалів, продуктів харчування, медикаментів і наданні послуг з обслуговування іноземних транспортних засобів (літаків, судів, поромів, поїздів), їх пасажирів і членів екіпажу;
- переоформленні фізособам квитків і доплаті за багаж у день здійснення міжнародного рейсу;
- реалізації юрособам-нерезидентам, які через метеорологічні умови або поломки були змушені здійснити непередбачену посадку або зайти в порт, пально-мастильних матеріалів, продуктів харчування, медикаментів і наданні нерезидентам послуг з обслуговування пасажирів і членів екіпажу іноземних транспортних засобів (літаків і суден);

– наданні послуг нерезидентам із застосуванням дорожніх чеків.

3. При наданні готельних послуг фізособам-нерезидентам,

4. Як застава, а також в інших випадках, розраховуватися готівковою іно валютою можна при одержанні індивідуальної ліцензії НБУ.

Визначаючи ціну товару і вартість наданих послуг, застосовують офіційний курс гривні до іно валюти, встановлений НБУ на день здійснення платежу.

Підприємствам, яким дозволено використовувати готівкову іно валюту як засіб платежу або заставу, банк встановлює ліміт залишку іно валюти в касі підприємства в неробочий час. Для цього складають розрахунок, до якого не включають коштів для виплати зарплати і на відрядження. З цього випливає: зберігати готівкову іно валюту в касі можна тільки в межах встановленого ліміту. А все, що понад, треба здавати до банку. Якщо підприємство працює цілодобово, то закінченням робочого дня вважають початок операційного дня банку, в якому його обслуговують (п. 4.10 Правил використання іно валюти). Під час роботи у вихідні та святкові дні ліміт каси не вважатимуть перевищеним, якщо виручку в іно валюті здадуть до банку не пізніше наступного робочого дня банку. У випадку використання іно валюти виключно на відрядження працівників, на оплату експлуатаційних витрат, на оплату праці працівників-нерезидентів та ін., то встановлювати ліміт каси в іно валюті немає необхідності [6].

Приймати готівковою іноземну валюту як засіб платежу підприємства можуть при наявності індивідуальної ліцензії Національного банку України. Суб'єкти підприємницької діяльності-нерезиденти можуть оплачувати підприємствам України вартість експортованих товарів, робіт, послуг готівковою на суму, що не перевищує 10000 (десять тисяч) доларів США або еквівалент цієї суми в іншій вільно конвертованій валюті за офіційним курсом гривні до іноземних валют, установленим Національним банком України на день здійснення операції, за наявності:

а) експортного договору (контракту) резидента, в якому передбачено повну або часткову оплату нерезидентом продукції, виконаних робіт, отриманих послуг у готівковій вільно конвертованій іноземній валюті або

договору (контракту), в якому передбачено повну або часткову оплату в готівковій вільно конвертованій іноземній валюті фрахту судна, що належить судновласнику-резиденту.

б) оригіналу митної декларації про ввезення повноважним представником нерезидента-суб'єкта підприємницької діяльності в Україну вільно конвертованої іноземної валюти або довідки про зняття повноважним представником нерезидента-суб'єкта підприємницької діяльності іноземної валюти з картрахунку нерезидента за допомогою платіжної картки міжнародних платіжних систем через уповноважений банк. У митній декларації робиться відмітка уповноваженого банку про зарахування готівкової іноземної валюти на розподільчий рахунок в іноземній валюті, відкритий цим банком резиденту-суб'єкту підприємницької діяльності. Копія митної декларації з зазначеною відміткою або довідка про виплату уповноваженим банком (касою або пунктом обміну іноземної валюти) іноземної валюти з картрахунку нерезидента (залишається в уповноваженому банку);

в) документа, що підтверджує повноваження, надані представнику нерезидента-суб'єкта підприємницької діяльності, на оплату договору (контракту) готівкою вільно конвертованою іноземною валютою (копія документа залишається в уповноваженому банку);

г) копії сторінок паспорта фізичних осіб-повноважного представника нерезидента (що містять останнє фото, прізвище та ім'я, інформацію про дату видачі та орган, що видав паспорт, реєстрацію постійного місця проживання громадянина) або документа, що його замінює (залишаються в банку).

Всі валютні цінності та інше майно резидентів, що знаходиться за кордоном, має бути задеклароване, тобто підприємство щокварталу подає відповідній податковій інспекції «Декларацію про валютні цінності, доходи та майно, що належить резиденту України і знаходяться за її межами станом на 01_____ 20__ року» (або «Довідку про відсутність за межами України валютних цінностей та майна») [11].

Також для підприємств, що займаються зовнішньоекономічною діяльністю, не втрачають актуальності питання розрахунку балансової вартості іноземної валюти.

Згідно з пп. 7.3.6 Закону про прибуток, є два методи визначення балансової вартості інвалюти на момент її вибуття:

- 1) за ідентифікованою вартістю;
- 2) за середньозваженою вартістю.

Метод ідентифікованої вартості. Цей метод — найпростіший. Його суть у тому, що надходження певної інвалюти, її перебування на балансі та вибуття з погляду податкового обліку обліковують за вартістю, що сформувалася на момент надходження такої інвалюти. При цьому слід пам'ятати, що у такому разі валюта вибуватиме у тому порядку, в якому вона надходила.

Метод середньозваженої вартості. Цей метод — один із найсуперечливіших. У пп. 7.3.6 Закону про прибуток не сказано про те, як розраховується середньозважена вартість інвалюти, тож багато фахівців звертають увагу на норми П(С)БО [21].

Проаналізувавши П(С)БО, ми знайшли два підходи до визначення середньозваженої вартості. Відповідно до п. 10. 2 П(С)БО 21 статті доходів, витрат та руху грошових коштів підлягають перерахунку за валютним курсом на дату здійснення операцій [26]. Отже для перерахунку доходів, витрат і руху грошових коштів за кожний місяць може застосовуватися середньозважений валютний курс за відповідний місяць. Середньозважений валютний курс є результатом ділення суми добутків величин курсів Національного банку України та кількості днів їх дії у звітному місяці на кількість календарних днів у цьому місяці.

Відповідно до п. 18 П(С)БО 9 оцінка за середньозваженою собівартістю проводиться по кожній одиниці запасів діленням сумарної вартості залишку таких запасів на початок звітного місяця і вартості одержаних у звітному місяці запасів на сумарну кількість запасів на початок звітного місяця і одержаних у звітному місяці запасів [27]. Оцінка кожної операції з вибуття запасів може

здійснюватись за середньозваженою собівартістю діленням сумарної вартості таких запасів на дату операції на сумарну кількість запасів на дату операції.

Як висновок можна сказати, що оскільки гривня як грошова одиниця України (національна валюта) є єдиним законним платіжним засобом в Україні, то проведення операцій в іноземній валюті потребує отримання відповідних дозволів – ліцензій, також законодавчо врегульованим є проведення розрахунків готівковою іноземною валютою. Метод визначення балансової вартості інвалюти на момент її вибуття підприємство обирає самостійно, але необхідно враховувати, що зміна методу оцінки балансової вартості інвалюти протягом податкового року не дозволяється.

1.3. Мета та завдання аудиту експортних операцій підприємства

Порядок проведення аудиторської перевірки зовнішньоекономічної діяльності підприємства та її завдання зумовлені особливим законодавчим регулюванням як умов здійснення цього виду фінансово-господарської діяльності, так і визначення порядку оподаткування окремих об'єктів. Основні принципи зовнішньоекономічної діяльності викладено в Законі України "Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті" та Декреті Кабінету Міністрів України "Про систему валютного регулювання та валютного контролю".

Аудит обліку експортних операцій проводиться за такими напрямками:

- перевірка договірної документації та дотримання строків виконання договорів;
- перевірка даних аналітичного та синтетичного обліку;
- дотримання показників якості реалізованої продукції на експорт;
- достовірність відображення в документах кількості експорту;
- правильність відображення операцій у статистичній та бухгалтерській звітності;

- правильність проведення та відображення в обліку результатів інвентаризації розрахунків з покупцями;
- зустрічна перевірка підприємства покупця та постачальника;
- перевірка даних бухгалтерського й оперативного обліку;
- причини виникнення простроченої заборгованості;
- установлення правильності паралельного обліку курсових різниць, які виникають під час здійснення операції, та в результаті перерахунку сум господарських операцій на останнє число звітного періоду;
- дотримання підприємством законодавства щодо безготівкових розрахунків в іноземній валюті.

Метою проведення аудиторської перевірки зовнішньоекономічної діяльності ЗАТ «Боромлянська лозомеблева фабрика» є встановлення правильності відображення операцій з купівлі-продажу валюти, виконанню умов контрактів, експортних операцій в бухгалтерському обліку і фінансовій звітності підприємства на підставі наданих фінансових і податкових звітів, даних аналітичного і синтетичного обліку, первинних документів. Відповідності цих документів чинному законодавству і нормативам по зовнішньоекономічній діяльності, обґрунтованість проведення таких операцій, правильність визначення фінансових результатів.

Основним завданням аудиту зовнішньоекономічної діяльності є виявлення на основі наданих підприємством фінансових і податкових звітів, даних аналітичного та синтетичного обліку, первинних документів, відповідності їм чинним законодавчим та нормативним документам України про зовнішньоекономічну діяльність, обґрунтованість проведення таких операцій, правильності визначення фінансових результатів.

Джерелами інформації для аудиту експортних операцій є:

- законодавчі акти та нормативно-правові документи, які регулюють відносини підприємства з суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, банківськими установами, державними органами;

- митна документація, технічна документація (технічний паспорт машин і обладнання) контракти, арбітражна документація; договірні та організаційно-розпорядчі документації;

- товарно-супровідна документація (сертифікат про якість товару), специфікація, пакувальний лист, комплектувальна відомість, транспортна, експедиторська і страхова документація; виробничо-фінансові плани, бізнес-плани;

- складська документація, рахунок-фактура, ліцензія у разі експорту товару (якщо товар є ліцензійним);

- дані оперативного обліку та звітності;

- банківська документація, заява на перевезення валюти, документи щодо недостач і псування товару;

- фінансова і податкова звітність.

Аудиторську перевірку експортних операцій підприємства доцільно розділити на два етапи:

- 1) аудит законності й обґрунтованості здійснення підприємством експортних операцій, а також аудит їх організації та умов виконання;

- 2) аудит відображення в бухгалтерському обліку, податковій та фінансовій звітності експортних операцій.

На першому етапі аудиторської перевірки аудитор повинен встановити:

- чи передбачено установчими документами підприємства здійснення експортних операцій, на яких умовах;

- наявність дозволу чи ліцензії на їх виконання;

- наявність та умови застосування валютного рахунку;

- повноту документального підтвердження здійснення зовнішньоекономічної діяльності (наявність договорів, запрошень, наказів (розпоряджень) тощо).

Такий аналіз є дуже важливим, оскільки чинним законодавством України передбачена суворая адміністративна, кримінальна та фінансова відповідальність за порушення його норм, зокрема за:

- отримання резидентами кредитів в іноземній валюті від нерезидентів без реєстрації договорів Національним банком України;
- здійснення операцій з валютними цінностями, щодо яких необхідно отримувати індивідуальну ліцензію Національного банку України, без такої ліцензії;
- порушення резидентами порядку розрахунків, передбаченого Декретом Кабінету Міністрів України "Про систему валютного регулювання та валютного контролю", відповідно до якого при розрахунках між резидентами і нерезидентами в межах торгового обороту як засіб платежу має використовуватись винятково іноземна валюта, а самі розрахунки повинні здійснюватись лише через уповноважені банки;
- несвоєчасне подання, неподання або викривлення звітності щодо валютних операцій;
- невиконання резидентами вимог щодо декларування валютних цінностей та іншого майна, яке перебуває за межами України [17].

Особливу увагу аудитор повинен приділити вивченню та аналізу форм розрахунків з нерезидентами, що застосовуються на підприємстві, своєчасності виконання цих розрахунків, а також порядку використання придбаної та отриманої іноземної валюти. Слід мати на увазі, що згідно із Законом України "Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті" виручка резидентів у іноземній валюті підлягає зарахуванню на їх валютні рахунки в уповноважених банках у строки виплати заборгованості, зазначені в контрактах, але не пізніше 180 календарних днів з дати митного оформлення (виписки вивізної вантажної митної декларації) продукції, що експортується [35]. Порушення резидентами зазначених строків (за відсутності індивідуальної ліцензії Національного банку України) тягне за собою санкції у вигляді пені за кожний день прострочення у розмірі 0,3 % від суми неоподаткованої виручки (митної вартості недопоставленої

продукції) в іноземній валюті, перерахованої в грошову одиницю України за валютним курсом Національного банку України на день виникнення заборгованості [2].

Наявність порушень умов здійснення експортних операцій свідчить про недосконалу організацію обліку та контролю на підприємстві.

Здійснюючи другий етап аудиторської перевірки експортних операцій, слід враховувати те, що основною відмінною рисою подібних операцій є наявність такого специфічного об'єкта обліку, як курсові різниці, що забезпечує операціям із розрахунками в іноземній валюті місце серед операцій особливого виду як у бухгалтерському, так і в податковому обліку.

Отже, аудитор повинен перевірити:

- правильність формування балансової вартості придбаної та отриманої іноземної валюти;
- правильність визначення суми дебіторської та кредиторської заборгованості в іноземній валюті;
- додержання порядку перерахунку даних об'єктів у національну валюту України та відображення курсових різниць в обліку.

Наявність порушень на будь-якому з етапів неминує призводити до викривлення показників податкової та фінансової звітності. Аудитор має ретельно перевірити, як підприємство визначає балансову вартість валюти (валютних цінностей), оскільки від цього прямо залежить визначення фінансового результату за операціями зовнішньоекономічної діяльності.

Аудитор зобов'язаний перевірити перерахунок у грошову одиницю України заборгованості в іноземній валюті.

Аналізуючи порядок відображення курсових різниць у податковому обліку аудитор повинен встановити обґрунтованість визначення їх сум, своєчасність проведення розрахунку та відображення результатів у звітності по податку на прибуток, правильність включення курсових різниць до складу валових витрат або валових доходів [10].

Під час перевірки експортних операцій з'ясовуються такі основні питання:

- чи мають операції документальне підтвердження, а заборгованість іноземного покупця відображена на законних підставах у національній валюті;
- чи правильно відображено експортні операції, обороти та сальдо в синтетичному й аналітичному обліку за рахунками;
- чи ведеться оперативний контроль за рухом товарів та аналіз причин їх затримки;
- чи інвентаризуються товари на експорт у місцях їх зберігання;
- чи списуються втрати експортних товарів у межах норм природних втрат на шляхах (етапах) їх руху;
- чи відвантажуються товари відповідно до умов договорів, як регулюються суперечки між сторонами, особливо у випадках форс-мажорних обставин;
- як часто звіряються розрахунки за заборгованістю;
- чи узгоджені банківські операції і рух отриманих коштів з операціями за експортом.

За попередньою оцінкою ЗАТ «Боромлянська лозомеблева фабрика» можна сказати, що бухгалтерський облік експортних операцій добре організований та достовірно відображає стан розрахунків з іноземними покупцями. Такий висновок можна зробити виходячи з того, що ЗАТ «Боромлянська лозомеблева фабрика» працює з фірмою-брокером за поданням митних послуг, яка займається підготовкою всіх необхідних первинних документів. Після чого ці документи проходять перевірку на митниці і потрапляють в бухгалтерію підприємства, господарські операції в бухгалтерському і податковому обліку проводяться своєчасно, відповідають обліковій політиці підприємства, нормам положень (стандартів) бухгалтерського обліку і чинного законодавства.

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ЕКСПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ І ВАЛЮТНИХ КОШТІВ НА ЗАТ «БОРОМЛЯНСЬКА ЛОЗОМЕБЛЕВА ФАБРИКА»

2.1. Загальна організаційно-економічна характеристика підприємства

ЗАТ «Боромлянська лозомеблева фабрика» засновано та продовжує свою діяльність на підставі закону України «Про господарські товариства», Цивільного Кодексу України, Господарського Кодексу України та інших актів чинного законодавства, згідно рішення Установчих зборів від 19 серпня 1996 року шляхом реорганізації орендного підприємства «Боромлянська лозомеблева фабрика», приватизованого згідно чинного законодавства і є його правонаступником.

Юридична адреса підприємства – 40426, с. Боромля сумської області тростянецького району, вул. Леніна, 5. Голова правління Мурза Володимир Леонідович.

Метою діяльності товариства є отримання прибутку і задоволення матеріальних, соціальних та культурно-духовних потреб акціонерів за рахунок виробничо-господарської та комерційної діяльності.

Для досягнення цієї мети товариство здійснює наступні види діяльності:

- виробництво меблів;
- виробництво виробів культурно-побутового призначення із лози;
- виробництво меблів на замовлення;
- ремонт меблів;
- виготовлення художніх виробів з розписом, орнаментом по дереву.

Сьогодні ЗАТ «Боромлянська лозомеблева фабрика» – підприємство, основним напрямком діяльності якого є розробка і виробництво меблів з лози для замських будинків, готельних номерів, ресторанів, декорування квартир. Продукція підприємства є унікальною, оскільки на Україні існує лише два підприємства з налагодженим фабричним виробництвом таких меблів. Номенклатура підприємства складає більше 80 найменувань. У 2009 році продукція підприємства здобула перемогу у Всеукраїнському конкурсі якості продукції «100 кращих товарів України»

Техніко-економічні показники за підсумками роботи у 2009 році:

чистий прибуток (збиток) – 24,9 тис грн.;

середньооблікова чисельність робітників - 46 осіб

обсяг реалізації продукції – 643,9 тис грн.;

кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги – 6,6 тис грн.

У структурі асортименту підприємства можна виділити меблі, які традиційно випускає ЗАТ «Боромлянська лозомеблева фабрика» і які розробляються за індивідуальним бажанням замовника.

У третьому кварталі 2010 року планується відкриття нового для підприємства виробництва – корпусних меблів. Для забезпечення належної якості нового виду продукції, на сьогоднішній день відбувається звільнення виробничих площ від аварійного застарілого обладнання та оснащення цехів новим сучасним устаткуванням.

Меблі ЗАТ «Боромлянська лозомеблева фабрика» є екологічно чистими, для їх виготовлення використовується натуральна природна сировина, що вирощується на власних полях підприємства.

Політика збуту ЗАТ «Боромлянська лозомеблева фабрика» спрямована на широке представлення своєї продукції як на території України, так і за кордоном. З метою покращення системи продажу укладаються договори на розміщення меблів в торгових домах Харкова та Києва, підприємство приймає участь у різноманітних виставках у тому числі і закордонних. Остання пройшла на початку червня в Росії у місті Курськ.

Бухгалтерський облік на ЗАТ «Боромлянська лозомеблева фабрика» автоматизований. На підприємстві в бухгалтерії застосовується таблично-автоматизована форма обліку, тобто угруповання і узагальнення облікової інформації проводиться за допомогою комп'ютерів, які зв'язані між собою мережею. Внаслідок чого можна отримувати регістри різного змісту, відповідні журналам-ордерам, відомостям, книгам, карткам і так далі. В бухгалтерії встановлено два комп'ютери з програмою «1С: Бухгалтерія, 7.7», яка зараз знаходиться на стадії впровадження, а також на одному з них встановлена програма «Бест Звіт + » для складання звітності і програма «Клієнт-Банк» для зручності перерахування грошових коштів. Після завершення впровадження «1С:Бухгалтерія, 7.7» дозволить повністю автоматизувати бухгалтерський облік на підприємстві і, зважаючи на специфіку даної організації, облік буде вестись в гривнях і іноземних валютах одночасно. Не дивлячись на те, що програма має дуже складний супровід і налаштування, в даний час на ринку бухгалтерських програм, вона є найбільш зручною для організацій, що займаються зовнішньоекономічною діяльністю і дозволяє зважати на специфіку валютних операцій.

Бухгалтерський відділ складається з трьох чоловік: головного бухгалтера і двох бухгалтерів один з яких виконує також і функції спеціаліста відділу кадрів.

Основні функції бухгалтерського відділу:

- формування повної і достовірної інформації про діяльність ЗАТ «Боромлянська лозомеблева фабрика» і його майнове положення;
- формування необхідної внутрішнім користувачам бухгалтерської звітності – (керівникам, учасникам і власникам майна), зовнішнім користувачам;
- запобігання негативним результатам господарської діяльності і виявлення внутрішньогосподарських резервів забезпечення фінансової стійкості підприємства;

– формування облікової політики, що забезпечує ефективне використання фінансових ресурсів в цілях оптимізації доходу і мінімізації оподаткування. Забезпечення повноти віддзеркалення в бухгалтерському обліку всіх фактів господарської діяльності;

– організація оптимального документообігу;

– дотримання термінів складання і здачі бухгалтерської звітності;

– забезпечення контролю за своєчасним погашенням заборгованості перед бюджетом і позабюджетними фондами.

Для бухгалтерського обліку зовнішньоекономічних операцій суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності користуються планом рахунків і інструкцією про його використання, які діють на території України, і відповідними змінами і доповненнями, що відображають специфіку зовнішньоекономічної діяльності.

Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності самостійно визначають порядок аналітичного обліку зовнішньоекономічної діяльності, вводять відповідні субрахунки.

Облік зовнішньоекономічної діяльності здійснюється в національній валюті України. Для цього всі засоби в іноземних валютах перераховують в еквівалент грошової одиниці України по курсу НБУ на дату здійснення операції. Одночасно засоби в іноземних валютах повинні відображатися в обліку у валюті розрахунків і платежів по кожному виду іноземної валюти. Для цього запис робиться у вигляді дробового числа, в чисельнику якої ставлять іноземну валюту, а в знаменнику – її еквівалент біля грошовій одиниці України.

У первинних документах бухгалтерського обліку запис вартісних показників відображають в тій грошовій одиниці, в якій фактично здійснюються операції. Під час обробки первинних документів в знаменнику вказують еквівалент показників в іноземній валюті, перерахованій в національну валюту по курсу НБУ на дату, прийняту для перерахунку.

У регістрах бухгалтерського обліку (журналах-ордерах, відомостях, книгах) всі записи операцій в іноземних валютах відображають в національній валюті. Одночасно запису вказаних операцій доцільно записувати в ідентичних

реєстрах з вказівкою назви іноземної валюти. Ці реєстри для відображення операцій в системі рахунків бухгалтерського обліку не використовуються, а є наочним посібником для визначення фактичного стану валютних цінностей підприємства в іноземній валюті.

У бухгалтерському балансі залишки засобів на валютних статтях (іноземної валюти в касі, на рахунках в банках, грошових документах в іноземних валютах, дебіторська і кредиторська заборгованості в іноземних валютах) підлягають перерахунку в грошову одиницю України по курсу НБУ на останнє число звітного періоду. Унаслідок зміни курсу валют в період між датою здійснення господарської операції і датою розрахунку по ній виникають курсові різниці, які можуть бути позитивними (курсний прибуток) або негативними (курсний збиток).

Для повного розгляду даної теми доцільним є зробити економічний аналіз зовнішньоекономічної діяльності підприємства.

При проведенні економічного аналізу зовнішньоекономічної діяльності необхідно оцінити конкурентоспроможність підприємства і конкурентоспроможність товарів.

Під конкурентоспроможністю товарів розуміється їх здатність витримувати порівняння з аналогічними товарами інших виробників і продаватися у зв'язку з цим по цінах не нижче, ніж середньо ринкові.

Для підвищення ефективності управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємств необхідне якісне інформаційне забезпечення економічного аналізу. Економічний аналіз зовнішньоекономічної діяльності підприємств умовно можна розділити на такі етапи:

- дослідження ефективності, переваг і недоліків контрактів і договорів;
- вивчення раціональності використання ресурсів з метою усунення небажаних відхилень від намічених завдань;
- аналітична оцінка виконання операцій і виробничо-фінансових результатів зовнішньоекономічної діяльності.

Під час аналізу необхідно враховувати вплив різних чинників на зовнішньоекономічну діяльність підприємства. Серед основних зовнішніх чинників перш за все слід назвати спільний рівень економічного і політичного розвитку України, характер міжнародних операцій. До внутрішніх чинників відносять конкурентоспроможність продукції підприємства, її популярність на світовому ринку, рекламне забезпечення.

Відповідно до поставлених завдань методика аналізу фінансово-господарського стану складається з двох частин:

- аналізу фінансового стану;
- аналізу зовнішньоекономічної діяльності.

Для характеристики фінансового стану підприємства, використання ним власних і залучених засобів, застосовуються показники звіту суб'єкта малого підприємництва за 2008-2009 року, що наведені у Додатках А та Б.

Головна мета аналізу фінансових звітів – оцінити результати ефективної діяльності підприємства за звітний період і його поточний фінансовий стан; своєчасно виявити та усунути недоліки у фінансовій діяльності та знайти резерви поліпшення фінансового стану підприємства й підвищення його платоспроможності.

При аналізі фінансового стану підприємства перш за все проводиться попередня оцінка фінансового стану за темповими показниками динаміки, що наведені у таблиці таблиця 2.1. Для одержання загальної оцінки динаміки фінансового стану можливо зіставляти зміну підсумку балансу зі зміною фінансових результатів діяльності. При цьому обов'язково враховують так зване «золоте правило» економічного розвитку підприємства:

$$T_{\pi} > T_{\text{чд}} > T_{\text{вк}} > T_{\text{вб}} > 100 \% \quad (2.1)$$

де: T_{π} – темп зростання прибутку підприємства за звітний період;

$T_{\text{чд}}$ – темп зростання чистого доходу (виручки) від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг;

$T_{\text{вк}}$ – темп зростання власного капіталу підприємства за вказаний період;

$T_{\text{вб}}$ – темп зростання валюти балансу.

Таблиця 2.1 – Показники «золотого правила» економіки підприємства

Показники	Сума за рік, тис. грн.			Темп зростання, %		
	2007	2008	2009	2008 до 2007	2009 до 2008	2009 до 2007
Чистий прибуток	(17,1)	24,9	(23,9)	100	-	39,76
Чистий дохід від реалізації	464,4	643,9	643,8	38,56	-0,01	38,63
Середньорічна вартість власного капіталу	339,7	341,8	400,25	0,62	17,10	17,82
Валюта балансу	411,9	401,6	488,0	-2,50	21,51	18,48

Таким чином, із таблиці 2.1 бачимо, що у 2009 році не виконується «золоте правило» економіки підприємства (як і в попередніх роках). Але спостерігається зростання рентабельності продажів ($T_{\text{п}} > T_{\text{чд}}$), що є позитивною тенденцією.

Фінансовий стан підприємства значною мірою залежить від доцільності та правильності вкладення фінансових ресурсів у активи. В процесі функціонування ЗАТ «Боромлянська лозомеблева фабрика» величина активів і їх структура постійно змінюються. Характеристику змін в структурі майна та його джерел можна отримати за допомогою аналізу майна підприємства.

На практиці об'єднують горизонтальний і вертикальний аналізи звітності, тобто будують аналітичні таблиці, які характеризують як структуру майна підприємства та його джерел, так і динаміку окремих його показників, що наведена в Додатку В.

Провівши розрахунок показників бачимо, що у 2009 р. валюта балансу була збільшена на 76,1 тис. грн. порівняно з 2008 р. (або на 18,48%), що викликано збільшенням по основним статтям балансу. Зокрема, спостерігається збільшення за розділом власного капіталу на 21,01 %, що зумовлене позитивним результатом у статті «Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)» та збільшення необоротних активів на 75,76%, що говорить про оновлення основних фондів підприємства. З таблиці також видно, що підприємство не має

довгострокових та короткострокових зобов'язань по кредитах банку на, а отже повністю фінансується за рахунок власних коштів. Зменшення дебіторської заборгованості на 23,4 тис. грн. (17,5%) свідчить про проведення досить ефективної претензійної роботи на підприємстві.

Структура майна дає загальне уявлення про фінансовий стан підприємства. Вона показує частку кожного елемента в активах та співвідношення позикових і власних коштів підприємства в пасивах.

Аналіз стану дебіторської заборгованості відіграє велике значення, її розмір значно впливає на фінансовий стан підприємства. Особливе значення має аналіз і управління дебіторською і кредиторською заборгованістю в умовах інфляції, оскільки така іммобілізація власного оборотного капіталу стає найбільш не вигідною для ЗАТ «Боромлянська лозомеблева фабрика», тому що відчувається гостра нестача оборотного капіталу. Аналіз складу та структури дебіторської заборгованості товариства наведено в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2 – Структура поточної дебіторської заборгованості підприємства

Дебіторська заборгованість	Рік						Зміни (+,-), тис. грн.	
	2007		2008		2009		2009 до 2008	2009 до 2007
	Тис. грн.	%	Тис. грн.	%	Тис. грн.	%		
За товари, роботи, послуги	141,6	99,44	133,5	99,85	109,9	99,64	-23,6	-31,7
З бюджетом	-	-	-	-	-	-	-	-
За виданими авансами	-	-	-	-	-	-	-	-
З нарахованих доходів	-	-	-	-	-	-	-	-
Із внутрішніх розрахунків	-	-	-	-	-	-	-	-
Інша поточна дебіторська заборгованість	0,8	0,56	0,2	0,15	0,4	0,36	0,2	-0,4
Разом:	142,4	100	133,7	100	110,3	100	-23,4	-32,1

Із наведеної таблиці видно, що на підприємстві за період 2007-2009 рр. відбулося зменшення суми дебіторської заборгованості на 31,7 тис. грн. порівняно з 2007 р. Зменшення дебіторської заборгованості може виникати внаслідок скорочення обсягів відвантаження продукції, проте збільшення

доходу від реалізації дає підстави говорити про поліпшення ефективності управління дебіторською заборгованістю.

Оцінка стану дебіторської заборгованості наведена в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 – Показники стану дебіторської заборгованості підприємства

Показники	Рік		
	2007	2008	2009
Питома вага дебіторської заборгованості в оборотних активах підприємства, %	53,11	47,07	41,87
Коефіцієнт безнадійної дебіторської заборгованості	-	-	-
Темп приросту дебіторської заборгованості підприємства, %	8,17	-5,72	-17,67
Темп приросту чистого доходу від реалізації продукції, %	28,38	38,56	-0,01
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	2,25	2,34	2,64

Отже, із таблиці 2.3 видно, що питома вага дебіторської заборгованості в оборотних активах ЗАТ «Боромлянська лозомеблева фабрика» складає 41,87% у 2009 році порівняно з 53,11% у 2007 році, та про проведення не достатньо ефективної претензійної роботи, оскільки питома вага залишається суттєвою. Також видно, що відсутня безнадійна дебіторська заборгованість. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості складає 2,64 у 2009 р. і показує, що підприємство в середньому отримує оплату по рахунках кожні 138 днів.

Однією з важливих характеристик фінансового стану підприємства є його незалежність від зовнішніх джерел фінансування. З цією метою з використанням формули 2.2 обчислюється коефіцієнт фінансової незалежності (автономії) $K_{авт}$ як відношення спільної суми власних коштів до підсумку балансу:

$$K_{авт} = \text{Баланс, ряд. 380} / \text{Баланс, ряд. 280} \quad (2.2)$$

Значення коефіцієнту автономії у 2007 році складає 0,80, у 2008 році – 0,88, а у 2009 році – 0,89.

Практикою встановлено, що спільна сума заборгованості не повинна перевищувати суму власних джерел фінансування, тобто критичне значення $K_{авт} = 0,5$. З розрахунку видно, що фінансовий стан підприємства є стабільним і підприємство не залежність від зовнішніх джерел фінансування, що є

- з бюджетом	10,4	12,97	8,5	17,10	8,2	16,49	-0,3	-2,2
- зі страхування	6,2	7,73	6,0	12,07	5,7	11,47	-0,3	-0,5
- з оплати праці	22,9	28,55	24,3	48,89	26,4	53,12	2,1	3,5
Інші поточні зобов'язання	2,4	2,99	2,0	4,03	2,8	5,63	0,8	0,4
Всього:	80,2	100,0	49,7	100,0	49,7	100,0	0	-30,5

Як свідчать дані таблиці, загальна сума поточної заборгованості ЗАТ «Боромлянська лозомеблева фабрика» у 2009 року зменшилася на 30,5 тис. грн. порівняно з 2007 роком. Позитивною тенденцією є зменшення кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги на 10,0 тис грн., це говорить про те, що підприємство намагається вчасно проводити розрахунки з кредиторами та відсутність протягом 2008 та 2009 року заборгованості за короткостроковими кредитами банків, отже підприємство повністю фінансується за рахунок внутрішніх джерел фінансування. Негативним є збільшення на 3,5 тис грн. заборгованості з оплати праці, але це є звичайною ситуацією для підприємства, оскільки збут має сезонний характер, тому можливі певні фінансові ускладнення та нестача коштів. Для аналізу структури дебіторської заборгованості необхідно проаналізувати структуру активів. Активи підприємства і їх структура вивчаються з погляду як їх участі у виробництві, так і оцінки їх ліквідності. Спочатку визначається участь біля виробничому циклі основних фондів, нематеріальних активів, виробничих запасів і витрат, грошових коштів. При цьому уточнюється наявність найбільш ліквідних активів підприємства: грошових коштів на рахунках, а також короткострокових цінних паперів і найменш ліквідних активів – основних фондів, які знаходяться на балансі підприємства, і інших необоротних активів.

Зміна структури активів підприємства у бік збільшення частки оборотних активів може означати:

– формування мобільнішої структури активів, що сприяє прискоренню оборотності засобів підприємства;

– відвернення частки поточних активів на кредитування споживачів товарів, підприємств і інших дебіторів, що свідчить про фактичну іммобілізацію частини оборотних коштів з виробничого циклу;

– спотворення результатів оцінки основних фондів із-за недоліків в організації бухгалтерського обліку і інше.

Для того, щоб зробити однозначні висновки про причини зміни вказаної пропорції в структурі засобів, необхідно провести детальний аналіз розділів і окремих статей активу балансу.

Враховуючи, що питома вага основних засобів і необоротних активів може змінюватися унаслідок впливу зовнішніх чинників (наприклад, порядку їх обліку, при якому коригування вартості основних фондів в умовах інфляції здійснюється із запізненням, тоді як ціна на сировину, матеріали, готову продукцію може збільшуватися достатньо високими темпами), необхідно звернути особливу увагу на зміну абсолютних показників Балансу за звітний період (рядки 030, 031, 032), яка відображує рух основних засобів (зміна норм амортизації, груп розділення основних фондів, вибуття і введення в експлуатацію нових). Ця структура представлена в таблиці 2.5

Таблиця 2.5 – Структура необоротних активів ЗАТ «Боромлянська лозомеблева фабрика»

Показник	Рік			Зміни (+,-), тис. грн.	
	2007	2008	2009	2009 до 2008	2009 до 2007
	Тис. грн.	Тис. грн.	Тис. грн.		
Незавершене будівництво	3,2	1,5	0,3	-1,2	-2,9
Основні засоби					
- залишкова вартість	131,8	126,8	225,2	98,4	93,4
- початкова вартість	435,2	411,7	523,2	111,5	88
- знос	303,4	284,9	298	13,1	-5,4
Всього:	135	128,3	225,5	97,2	90,5

За даними таблиці можна зробити висновок, що на підприємстві проводиться оновлення парку основних засобів.

Після аналізу основних засобів і інших необоротних активів з метою вивчення фінансового стану підприємства необхідно проаналізувати власні оборотні кошти. Власні оборотні кошти – це робочий капітал (P_k), який визначається як різниця між оборотними активами підприємства і його короткостроковими зобов'язаннями. Тобто робочий капітал є тією часткою оборотних активів, яка фінансується за рахунок власних засобів і довгострокових зобов'язань. Наявність робочого капіталу свідчить про те, що підприємство не лише може сплатити власні поточні борги, а і має фінансові ресурси для розширення діяльності і інвестування.

Для визначення РК, користуючись формулою 2.4 необхідно від суми підсумків розділу II і III активу балансу відняти підсумок розділу IV пасиву:

$$PK = \text{Баланс (ряд. 260 + ряд. 270 - ряд. 620)} \quad (2.4)$$

$$PK \text{ (на початок)} = 283,6 - 49,7 = 233,9$$

$$PK \text{ (на кінець)} = 262,5 - 49,7 = 212,8$$

Значення робочого капіталу у 2007, 2008 та 2009 роках склало відповідно – 186,4, 233,9 та 212,8. З розрахунків видно, що підприємство має робочий капітал, але цей показник не має чіткої динаміки. Робочий капітал є тією частиною оборотних активів, яка фінансується за рахунок власних коштів та довгострокових зобов'язань, отже його наявність свідчить про те, що підприємство не тільки здатне сплатити власні поточні борги, а й має фінансові ресурси для розширення діяльності та інвестування. Зниження величини робочого капіталу, крім погіршення стійкості, може говорити про ріст потреби в коштах, тому необхідно з'ясувати, за рахунок чого це сталося і як це вплинуло на маневреність робочого капіталу.

Маневреність робочого капіталу (МК) характеризує частку запасів в його спільній сумі, розраховуємо за формулою 2.5, тобто визначаємо відношення величини запасів до розміру робочого капіталу:

$$M_k = Z / \text{Баланс (ряд. 260 - ряд. 620)}, \quad (2.5)$$

де Z – запаси.

Показник маневреності капіталу у 2007 році склав 0,25, у 2008 – 0,19 та 0,24 у 2009 році. Збільшення товарних запасів, характерне в умовах інфляції, приводить до залучення довгострокових кредитів, що, у свою чергу, може негативно вплинути, враховуючи високі кредитні ставки, на платоспроможність підприємства. Як видно з розрахунків, товарні запаси в долі робочого капіталу збільшилася, що говорить про зменшення маневреності робочого капіталу.

Для повного аналізу фінансового стану важливо проаналізувати показники ліквідності підприємства, що наведені у таблиці 2.6.

Таблиця 2.6 – Показники ліквідності підприємства

Показники	Нормативне значення	Рік			Відхилення (+,-)		
		2007	2008	2009	2008 до 2007	2009 до 2008	2009 до 2007
Загальний коефіцієнт покриття	>1	3,32	5,71	5,28	2,39	-0,43	1,96
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,5-1	1,77	2,72	2,21	0,95	-0,51	0,44
Коефіцієнт незалежної (забезпеченої) ліквідності	0,8-1	0,81	2,11	2,03	1,30	-0,08	1,22
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,05-0,2	0,001	0,03	0,002	0,029	0,028	0,001

За даними таблиці 2.6 бачимо, що коефіцієнт покриття протягом всіх 3-х років перевищує нормативне значення, а це свідчить про можливість погашати поточні зобов'язання. На одну гривню поточних зобов'язань ЗАТ «Боромлянська лозомеблева фабрика» у 2009 р. має 5,28 грн. поточних активів. Коефіцієнт швидкої ліквідності на відміну від попереднього, враховує якість оборотних активів і є більш суворим показником ліквідності, оскільки при його розрахунку враховуються найбільш ліквідні поточні активи (запаси не враховуються). На кожну гривню поточної заборгованості підприємство має 2,21 грн. ліквідних активів. Коефіцієнт абсолютної ліквідності показує, що у 2009 році тільки 0,2% поточних зобов'язань може бути погашена негайно. Це є меншим за нормативне значення, але це не дає підстав говорити про неможливість підприємства погасити свої борги.

Швидкість обороту оборотних коштів підприємства є однією з якісних характеристик фінансової політики підприємства. Чим більше швидкість обороту, тим ефективніше працює підприємство. Тому абсолютне або відносне збільшення оборотних коштів може свідчити не лише про розширення виробництва або дії показників інфляції, а і про зменшення швидкості їх обороту, що викликає збільшення їх маси.

Для визначення тенденції оборотності оборотних коштів за формулою 2.6 розраховується коефіцієнт оборотності (K_o), який визначається як відношення виручки (валового доходу) від реалізації продукції, без врахування ПДВ і акцизного збору (звіт про фінансові результати), до суми оборотних коштів підприємства:

$$K_o = \Phi - 2 \text{ (ряд. 010 - ряд. 015 - ряд. 020)} / \text{Баланс (ряд. 260)} \quad (2.6)$$

Коефіцієнт оборотності у 2007 році склав 1,74, у 2008 – 2,27 та 2,45 у 2009 році. З розрахунків видно, що протягом аналізованого періоду простежується збільшення значення K_o , що свідчить про прискорення обороту оборотних коштів, що позитивно впливає на його фінансовий стан.

Щоб виявити резерви поліпшення фінансового стану підприємства необхідно проаналізувати його витрати на виробництво. Аналізу підлягають витрати підприємства, які безпосередньо пов'язані з виробництвом і збутом продукції. Дані беруться із звіту про фінансові результати і представлені в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7. Аналіз витрат на виробництво на ЗАТ «Боромлянська лозомеблева фабрика»

Показник	Рік						Зміни (+,-), тис. грн.	
	2007		2008		2009		2009 до 2008	2009 до 2007
	Тис. грн.	%	Тис. грн.	%	Тис. грн.	%		
Чиста виручка від реалізації продукції	464,4		643,9		643,8		-0,1	179,4
Затрати на виробництво, в тому числі	511,4	100,0	649,1	100,0	697,2	100,0	48,1	185,8
Матеріальні затрати	51,6	10,09	87,6	13,5	103,4	14,8	15,8	51,8

Витрати на оплату праці	257,2	50,29	338,9	52,2	353,2	50,7	14,3	96,0
Відрахування на соціальні заходи	90,0	17,60	118,1	18,2	126,3	18,1	-8,2	36,3
Амортизація	10,7	2,09	12,3	1,9	13,2	1,9	0,9	2,5
Інші затрати	101,9	19,93	92,2	14,2	101,1	14,5	8,9	-0,8
В тому числі єдиний податок	38,8	7,59	65,6	10,1	64,4	9,2	-1,2	25,6

З розрахунків видно, що питома вага показників залишається приблизно однаковою, а суттєво змінилася абсолютна величина показників. Так матеріальні витрати і витрат на оплату праці збільшилися у 2009 році порівняно з 2007 відповідно на 51,8 і 96,0 тисяч гривень, це могло статися в наслідок збільшення вартості сировини і матеріалів, які складають основну частку продукції, а також у зв'язку із збільшенням обсягів виробництва, оскільки оплата праці на підприємстві здійснюється за відрядною системою оплати праці. Відповідно збільшились і витрати на соціальні заходи на 36,3 тис. грн.

Для повноти характеристики зовнішньоторговельної роботи підприємства експорт товарів за звітний рік порівнюється з експортом за попередній рік. Мета такого дослідження – встановити, які зміни сталися в товарній структурі експорту, в розвитку нового вигляду експорту і його географічного напрямку. Дані про експорт за роки, які вивчаються, представлені в Додатку Г.

З таблиці видно, що підприємство розвиває свою зовнішньоекономічну діяльність, експортні постачання збільшилися як по кількості, так і по асортименту.

Для отримання відповіді на питання про зміну вартісної структури експорту складена таблиця 2.8, де по продукції, що користувалася найбільшим попитом вказуються суми експорту в грошових одиницях.

Таблиця 2.8 Аналіз зміни структури експорту

Найменування продукції	За I квартал 2009 року			За I квартал 2010 року		
	Кількість, шт	Ціна, грн.	Сума, грн.	Кількість, шт	Ціна, грн.	Сума, грн.
Кровать СМ лозовая	9	165,00	1485,00	3	263,89	791,67
Тумбочка прикроватная лозовая	10	148,50	1485,00	2	280,03	560,06

Стул плетенный лозовый	5	104,5	522,50	8	208,2	1665,65
Кресло-качалка КК-2 лозовое	5	304,15	1520,75	3	522,13	1566,39
Стол журнальный плетенный лозовый	7	330,00	2310,00	1	605,25	605,25
Кресло ЛП-1 лозовое	-	-	-	8	265,50	2124,02
Кресло для отдыха КО-1 лозовое	-	-	-	8	310,70	2485,56
Разом	36	-	7323,25	33	-	9798,60

За даними цієї таблиці визначається тенденція розвитку експорту даної групи товарів за вартістю і структурою; як змінився об'єм експорту в незмінних цінах (фізичний об'єм) і як змінилися в середньому ціни на товари цієї групи. Для цього обчислюється міра впливу чинників кількості, ціни і структури на збільшення вартості експорту товарів даної групи на 2475,35 грн. (9798,60 – 7323,25).

По товарних групах, які включають кількісно і якісно сумірні товари можна обчислити наступні індекси з використанням таких умовних позначень:

p_0 – ціна товарів базисного періоду;

q_0 – кількість товарів базисного періоду;

p_1 – ціна товарів поточного періоду;

q_1 – кількість товарів поточного періоду.

1. Індекс структурних зрушень розраховуємо за формулою 2.7.

$$I_{cmp} = \frac{\sum p_0 q_1}{\sum q_1} \div \frac{\sum p_0 q_0}{\sum q_0} \quad (2.7)$$

2. Індекс вартості розраховуємо за формулою 2.8

$$I_{qp} = \frac{\sum p_1 q_1}{\sum p_0 q_0} \quad (2.8)$$

3. Індекс цін розраховуємо за формулою 2.9

$$I_p = \frac{\sum p_1 q_1}{\sum p_0 q_1} \quad (2.9)$$

4. Індекс фізичного об'єму розраховуємо за формулою 2.10

$$I_q = \frac{\sum p_0 q_1}{\sum p_0 q_0} \quad (2.10)$$

Для визначення таких індексів складається таблиця 2.9, в якій по роках згруповані асортимент продукції, що експортується, кількість поставленого товару, його ціна і спільна сума в гривневому еквіваленті.

Таблиця 2.9. Рівень рентабельності експорту, грн.

Показники	I квартал 2009 рік	I квартал 2010 рік	Абсолютне відхилення	Темп зростання %
1. Виручка від реалізації	7323,25	9798,60	2475,35	133,80
2. Собівартість продукції	5492,44	6369,09	876,65	115,96
3. Собівартість в % до виручки	75,00	65,00	-10,00	86,67
4. Валовий прибуток	1830,81	3429,51	1598,70	187,32
5. Валовий прибуток в % до виручки	25,00	35,00	10,00	140,00
6. Рівень рентабельності	33,33	53,85	20,52	161,57

Індекс структурних зрушень: $I_{стр} = 0,43$

Як висновок можна сказати, що зростання вартості на 43% відбулося за рахунок зміни структури експорту.

Індекс вартості: $I_{qp} = 1,34$

Індекс цін: $I_p = 3,41$

Сума 9798,60 грн. показує вартість експортних товарів за звітний рік (кількість і ціни звітного року), а сума 2870,45 грн. – результат перерахунку кількості експорту за звітний рік по цінах минулого року. Порівняння цих сум дозволяє визначити, як впливає зміна цін на величину вартості експорту товарів. Експортні ціни збільшилися в середньому в 3 рази, що складає 6928,15 грн. (9798,60 – 2870,45). Таке різке зростання експортних цін є результатом подорожчання продукції внаслідок підняття цін на матеріали та оплати праці, а також зростанням курсу долара відносно гривні з 5,5 у 2009 до 8,07 у 2010 році.

Індекс фізичного об'єму: $I_q = 0,39$

Звідси, зміна експорту за рахунок зміни вартості об'єму в незмінних цінах склала -4452,8 грн. (2870,45 – 7323,25).

Таким чином, вартість експорту (експортна виручка) групи товарів, за рік збільшилася на 2475,35 грн. Така зміна викликана перш за все за рахунок збільшення експортних цін і частково за рахунок зміни структури експорту.

Як висновок, можна сказати, що проведений аналіз фінансових показників за 2007-2009 роки дозволяє говорити про позитивні тенденції а економічному розвитку підприємства. Підприємство не залежить від позикового капіталу, а повністю фінансується за рахунок внутрішніх джерел фінансування, що є привабливим фактором для інвесторів, оскільки мінімальним є ризик втрати коштів через кредити підприємства. Зменшується величина дебіторської заборгованості, що говорить про те, що у підприємства відволікається менше оборотних коштів. Про аналізувавши показники ліквідності можна сказати, що підприємство маж достатньо оборотних коштів для погашення своїх поточних зобов'язань. Також можна сказати, що підприємство розвиває свою зовнішньоекономічну діяльність, експортні постачання збільшилися як по кількості, так і по асортименту

2.2. Організація обліку експортних операцій

Експорт товарів (робіт, послуг) є продажем товарів (робіт, послуг) українськими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності іноземним суб'єктам господарської діяльності (у тому числі з оплатою в не грошовій формі) з вивозом або без вивозу цих товарів (робіт, послуг) за митну територію України, включаючи реекспорт.

Декларування здійснюється шляхом заяви в установленій формі точних даних про мету переміщення товарів і інших предметів через митний кордон України і відомостей безпосередньо про переміщувані товари і предмети, а також інших відомостей, необхідних для митного оформлення і контролю.

Юридична або фізична особа, що здійснює декларування, іменується декларантом. За рішенням (письмовій заяві) сторін для здійснення декларування товарів може притягуватися третя сторона — підприємство, що має свідоцтво про визнання його декларантом, має в своєму штаті осіб, уповноважених на декларування (що отримали відповідні кваліфікаційні свідоцтва), і допущене митницею до здійснення декларування. (митний брокер) Для ЗАТ «Боромлянська лозо меблева фабрика» послуги з декларування надає фірма ТОВ «Силако».

З метою декларування товарів, переміщуваних через митний кордон України, ЗАТ «Боромлянська лозомеблева фабрика» за допомогою митного брокера ТОВ «Силако» заповнює і подає митному органу письмову заяву встановленої форми – вантажну митну декларацію.

Документом, що містить відомості про товари, транспортні засоби і інші предмети і мету їх переміщення через митний кордон України або про зміну митного режиму щодо цих товарів, а також інформацію, необхідну для здійснення митного контролю, митного оформлення, митної статистики, нарахування митних платежів, є вантажна митна декларація (Додаток Д).

Оформлені митним органом листи вантажної митної декларації розподіляються в наступному порядку:

- перший основний лист («Екземпляр для митниці») — зберігається разом з комплектом документів, на підставі яких здійснювалося митне оформлення, в митному підрозділі, що здійснює митне оформлення, протягом 12 місяців, після чого передається на зберігання в архів митниці;
- другий основний лист («Екземпляр для статистики») — використовується в підрозділі митної статистики митного органу;
- третій основний лист («Екземпляр для митниці») — використовується в підрозділі митних доходів і платежів митного органу;
- четвертий основний лист («Екземпляр для митниці») — використовується залежно від виду зовнішньоекономічної операції;

– п'ятий основний лист («Екземпляр для декларанта») — передається декларанту.

Додаткові листи вантажної митної декларації (форма № МД-3) розподіляються в аналогічному порядку.

Вантажна митна декларація заповнюється декларантом на державній мові за допомогою комп'ютера. Під час заповнення вантажної митної декларації може примінитися іноземна мова, якщо переклад державною мовою назв суб'єктів або фірмової (комерційного) назви товару є недоцільним і істотно не впливає на принцип здійснення заходів тарифного або нетарифного регулювання. Допускається використовувати оборотну сторону вантажної митної декларації для штампів і написів державних контролюючих органів.

Вантажна митна декларація, заповнена із стираннями і помилками, до оформлення не приймається. виправлення у вантажній митній декларації можуть бути зроблені шляхом перекреслювання помилкових і внесення правильних відомостей (друкарським способом або від руки). Кожне виправлення завіряється друком декларанта. У графах 12, 22, 37, 42, 45, 46, 47 виправлень не допускаються.

Вантажна митна декларація вважається за оформлену за наявності на всіх її листах особистого номерного друку інспектора митниці, який здійснив митне оформлення товару.

Оформлена вантажна митна декларація засвідчує право суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності на розміщення товарів в певний митний режим і підтверджує права і обов'язки осіб, вказаних у вантажній митній декларації, щодо здійснення ними відповідних правових, фінансових, господарських і інших операцій [44].

Оформлена вантажна митна декларація (за наявності на всіх її листах відбитку особистого номерного друку посадової особи митниці, що здійснила митне оформлення товарів) дає право на переміщення вантажу через митний кордон України.

Документи, що необхідні для оформлення товарів и транспортних засобів в митний режим експорту:

1. Платіжне доручення про сплату митних платежів;
2. Платіжне доручення, яке підтверджує оплату за послуги замитнення;
3. Необхідні дозвільні документи, у випадку нашого підприємства це:
 - довідка проте, що товар не підлягає сертифікації;
 - договір про радіологічний контроль (після укладання договору товар проходить обов'язковий радіологічний контроль і на транспортній накладній СМР ставиться відповідна відмітка);
 - довідка про те що меблі виготовлені з української сировини (офіційний лист виробника, тобто лист від самого підприємства);
 - договір з Київзовніштранс (площадка на якій проходить замитнення);
 - пакувальний лист (Додаток Ж);
 - довідка з банку про наявність відкритих необхідних рахунків (в національній валюті та валютного рахунку);
4. Контракт, специфікація (Додаток К, Л);
5. Оригінал инвойса (рахунку-фактури) та 8 копій (Додаток М);
6. Сертифікат походження (СТ-1, про країну виробника);
7. Картка акредитації (обліку) у митному органі;
8. Довідка про декларування валютних цінностей;
9. 2 екземпляри етикеток. Один безпосередньо для розміщення на товарі, інший для митниці;
10. Транспортна накладна СМР (Додаток Н);
11. Паспорт водія;
12. Свідоцтво на право міжнародних перевезень під митним забезпеченням.
13. Технічний паспорт транспортного засобу та свідоцтво про опломбування вантажу;

14. Договір на декларування товарів з брокерською організацією;

15. Довідка з банку про передоплату вантажу покупцем.

Згідно українського законодавства для ведення зовнішньоекономічної діяльності підприємство зобов'язане пройти акредитацію. Акредитацією називається реєстрація та облік суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності в митних органах. Для проведення акредитації необхідно подати на розгляд уповноваженим посадовим особам митних органів в зоні діяльності, яких зареєстровано підприємство наступні документи:

- Статут підприємства оригінал та одна нотаріально завірена копія;
- Протокол засідання акціонерів про призначення голови правління оригінал та одна копія
- Оригінал наказу про призначення голови правління;
- Паспорт голови правління оригінал + 1 копія (1,2,11ст.);
- Оригінал та одна нотаріально завірена копія свідоцтва про державну реєстрацію суб'єкта підприємницької діяльності у державній адміністрації;
- Оригінал та одна нотаріально завірена копія довідки про внесення суб'єкта підприємницької діяльності до Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України;
- Оригінал довідки банку про наявність рахунків у валюті України та в іноземній валюті;
- Оригінал наказу про призначення головного бухгалтера;
- Оригінал наказу про призначення робітників відповідальних за співпрацю з митницею;
- Оригінал та одна копія свідоцтва платника єдиного податку;
- Лист на ім'я начальника митниці з проханням провести акредитацію підприємства;
- Перелік наданих документів;
- 3 екземпляри картки акредитації;

– Електронну копію картки акредитації в електронному форматі.

У бухгалтерському обліку дохід від операцій по експорту товарів признається в відповідності з п. 8 П(С) БО 15 «Доходи». Сума доходу від операцій в іноземній валюті визначається з урахуванням П(С) БО 21 «Вплив змін валютних курсів».

Відвантаження товару ЗАТ «Боромлянська лозомеблева фабрика» відбувається на підставі заявки, скинутої факсом покупцем з вказівкою найменування товару, його кількості і термінів постачання. На її підставі відбувається підписання додатка-специфікації і виставлення рахунку-фактури.

По зовнішньоекономічних договорах з іноземними покупцями ЗАТ «Боромлянська лозомеблева фабрика» поставляє продукцію на умовах DDU (постачання без сплати мита) по правилах «ІНКОТЕРМС-2000», по яких надається не розвантажений товар в розпорядження покупця в узгодженому місці призначення з умовою оплати всіх витрат по такому постачанню експортером. Продавець здійснює митне очищення товару для експорту, несе витрати і ризики, пов'язані з транспортуванням товару до місця призначення (за винятком митного очищення товару для імпорту). Відповідальність за митне очищення товару для імпорту покладається на покупця. Послуги з доставки товару ЗАТ «Боромлянська лозомеблева фабрика» оплачує фірмі-перевізникові. На підставі заявки на перевезення вантажу перевізник складає кошторис витрат по перевезенню і виставляє рахунок на оплату послуг перевезення. Після повернення перевізника складається акт про виконання послуг з перевезення, на підставі якого закривається передоплата.

Коли в бухгалтерію поступає оформлений п'ятий лист вантажної митної декларації, бухгалтер оформляє витратну накладну. ЗАТ «Боромлянська лозомеблева фабрика» з іноземними покупцями працює на умовах передоплати.

За досліджуваний період ЗАТ «Боромлянська лозомеблева фабрика» було здійснено одне експортне постачання. Для прикладу візьмемо постачання за контрактом №09/02/10 від «09» лютого 2010р, укладений з ТОВ «Реал Стар» Росія.

ЗАТ «Боромлянська лозомеблева фабрика» 11.02.10 отримує передоплату від ТОВ «Реал Стар» в сумі 4117,10 дол. США за курсом 8,039. 12.02.10 ЗАТ «Боромлянська лозомеблева фабрика» перераховує передоплату декларанту ТОВ «Силако» (не платник податку на додану вартість) в сумі 105,00 гривень на митні платежі і 500,00 гривень на оплату послуг з митного оформлення. За послуги перевезення 22.02.10 грошових коштів в сумі 5070,00 гривень було перераховано фірмі-перевізникові ПП «Автоальянс». 01.03.10 ЗАТ «Боромлянська лозомеблева фабрика» відвантажила ТОВ «Реал Стар» продукцію за договірною вартістю. Курс на дату відвантаження 7,977 грн за \$1. Собівартість товару 21596,64 грн.

У таблиці 2.10 представлена кореспонденція рахунків по обліку експортних операцій:

Таблиця 2.10 – Кореспонденція рахунків по обліку експортних операцій

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки		Сума
		Дт	Кт	
11.02.10	Отриманий аванс	314	681	4117,10\$ 33097,37
	Сума авансу зарахована на поточний валютний рахунок	312	314	33097,37
12.02.10	Перерахована передоплата ТОВ «Силако»:	377	311	105,00
	- митних платежів; - за послуги митного оформлення	377	311	500,00
12.02.10	Включені до складу витрат:			
	- митні платежі - послуги митного оформлення	93 93	377 377	105,00 500,00
22.02.10	Відвантажений товар іноземному покупцеві відображений дохід (4117,10*8,039)	362	702	33097,37
	- списана собівартість товару	902	281	21596,64
22.02.10	Взаємозалік заборгованостей	681	362	33097,37
22.02.10	Списані витрати на фінансовий результат	791	902	21596,64
		791	93	605,00
22.02.10	Списані доходи на фінансовий результат	702	791	33097,37

Хоча курс НБУ на дату відвантаження – 7,977 грн/долар, дохід визначаємо по курсу 8,039грн/євро, тобто за датою отримання авансу, оскільки така кредиторська заборгованість – немонетарна стаття [9, п.4 та п.6].

2.3. Організація обліку грошових валютних коштів

Іноземна валюта, що надходить на користь підприємств, підлягає зарахуванню на розподільчі рахунки з метою визначення того, чи підлягає вона обов'язковому продажу. Протягом п'яти банківських днів, починаючи з дня зарахування іноземної валюти на розподільчий рахунок, банк повинен визначити, чи підлягає вона обов'язковому продажу, і здійснити продаж на міжбанківському валютному ринку.

Для обліку іноземної валюти, що зберігається на поточних рахунках підприємства, призначено балансовий рахунок 321 «Поточні рахунки в іноземній валюті». Кошти, що знаходяться на розподільчому рахунку в банку, в бухгалтерському обліку підприємства відображаються за рахунком 314 «Інші рахунки в банку в іноземній валюті» [22].

Згідно розділу I «Положення про торгівлю інвалютою» іноземна валюта потрібна для таких операцій:

1. Поточні торговельні операції:

– Розрахунки за експорт та імпорт товару без відстрочки платежу (або з відстрочкою якщо вона не перевищує встановлених строків для розрахунків – 90 днів);

– Розрахунки між юридичними особами резидентами за товар на території України при наявності індивідуальної ліцензії НБУ.

2. Поточні неторговельні операції:

– Перерахування зарплат, стипендій, пенсій, аліментів, матеріальної та благодійної допомоги, виплат та компенсацій;

- Виплати на основі вироків та рішень суду та правоохоронних органів;
- Оплата за рахунок коштів фізичних осіб витрат на лікування в медичних закладах або навчання (стажування) в навчальних закладах інших країн;
- Оплата витрат, пов'язаних з закордонним відрядженням;
- Виплата авторських гонорарів, премій, призів фізичним особам за використання об'єктів права інтелектуальної власності;
- Перерахування вступних та членських внесків в міжнародні організації;
- Інше.

3. Операції, пов'язані з рухом капіталу:

- Надання фінансових кредитів та позик;
- Операції, пов'язані з виконанням зобов'язань по гарантіях, поручительствам та заставам;
- Операції, пов'язані з виконанням зобов'язань за лізингом або факторингом;
- Здійснення прямих або портфельних інвестицій у межах або за межами України;
- Виплата прибутків і доходів, отриманих іноземними інвесторами;
- Операції з цінними паперами;
- Розміщення коштів на депозитних рахунках;
- Перерахування за рахунками, пов'язаних з експортом/імпортом продукції (робіт, послуг), які передбачають відстрочку платежу більше 180 днів (комерційні кредити);
- Міжнародні перекази за домовленостями, пов'язаними з накопиченням пенсійних активів, та інше .

Одним з аспектів обліку зовнішньоекономічних операцій є визначення балансової вартості іноземної валюти.

Балансова вартість валюти – це гривневий еквівалент іноземної валюти, розрахований з використанням обмінного курсу гривни по відношенню до інших валют.

Значення цього показника грає важливу роль при формуванні величини валових витрат і суми прибутку оподаткування ЗАТ «Боромлянська лозомеблева фабрика». Тому основне завдання обліку операцій з розрахунками в іноземній валюті полягає в правильному визначенні балансової вартості іноземній валюті. Основоположним документом, що регламентує порядок віддзеркалення в бухгалтерському обліку курсових різниць, є П(С) БО 21 «Вплив зміни валютних курсів» [46].

Для того щоб придбати іноземну валюту потрібно спочатку визначитись скільки коштів для цього потрібно. Для цього користуються наступною формулою:

$$OC_{\text{грн}} = C_{\text{инв}} * (100 + \text{ПС} + C_{\text{к}}) / 100$$

де: $OC_{\text{грн}}$ – загальна сума гривень необхідна для придбання іноземної валюти;

$C_{\text{инв}}$ – загальна сума коштів, необхідна безпосередньо для придбання іноземної валюти (кількість іноземної валюти помножена на очікуваний максимальний курс придбання);

ПС – ставка пенсійного збору, зараз – 0,5%;

$C_{\text{к}}$ – ставка комісії банку у відсотках.

Бухгалтерський облік придбання іноземної валюти пов'язаний з поняттям валютного курсу. За ПСБО 21 він дорівнює курсу НБУ на дату здійснення операцій. Отже, не залежно від того скільки фактично було витрачено а купівлю іноземної валюти, її бухгалтерську вартість розраховують за курсом НБУ. При такому підході виникають розрахункові різниці: якщо витрачено більше, ніж дозволено включити до собівартості валюти, у підприємства з'являються операційні або інші витрати (залежно від цілі придбання інвалюти), а якщо менше – доходи. Вартість комісійної винагороди та пенсійний збір ляжуть на адміністративні витрати [24].

Курсові різниці у вартості іноземної валюти, що виникли внаслідок зміни офіційного курсу гривні до такої валюти, визначаються і відображаються у

бухгалтерському обліку на кожну дату складання балансу і на дату використання (списання з поточного рахунку) іноземної валюти.

Перерахунок балансової вартості залишків іноземної валюти здійснюється шляхом визначення їх вартості за офіційним курсом НБУ на останній день звітного кварталу. У разі якщо вартість залишків валюти за офіційним курсом НБУ перевищує їх балансову вартість, сума балансової вартості залишків валюти підлягає збільшенню:

Дт 312 Кт 714 на суму позитивної курсової різниці між вартістю залишків іноземної валюти за офіційним курсом НБУ і їх балансовою вартістю.

У разі якщо вартість залишків валюти за офіційним курсом НБУ менша за їх балансову вартість, сума балансової вартості залишків валюти підлягає зменшенню:

Дт 945 Кт 312 на суму негативної різниці між вартістю залишків іноземної валюти за офіційним курсом НБУ і їх балансовою вартістю.

Іноземна валюта, що знаходиться на поточних рахунках підприємства в іноземній валюті, відображається в його бухгалтерському обліку за різною балансовою вартістю:

– Іноземна валюта, що знаходилася на поточному рахунку підприємства на початок звітного періоду і не була використана протягом кварталу, обліковується за курсом НБУ на останній робочий день попереднього кварталу;

– Іноземна валюта, що надійшла на поточний рахунок підприємства в оплату за експортні товари або була придбана на міжбанківському валютному ринку протягом кварталу, враховується за офіційним курсом НБУ на день її надходження або придбання.

Тому при відображенні в обліку операцій за списання іноземної валюти з поточного рахунку необхідно зазначити, яку саме балансову вартість має іноземна валюта, що використана для проведення розрахунків.

Грошові кошти, перераховані банку на придбання іноземної валюти, відображаються на рахунку 33 «Інші кошти», субрахунку 333 «грошові кошти в дорозі в національній валюті».

На підставі виписки банку і платіжного доручення в бухгалтерському обліку робиться запис:

Дт 333 Кт 311 на суму коштів, перерахованих на придбання іноземної валюти.

Крім власне вартості іноземної валюти, сума коштів, що перераховується банку, повинна також включати суми:

- Комісійної винагороди, що сплачується банку за виконання доручення з придбання іноземної валюти;
- Внеску до Пенсійного фонду України.

Нарахування зобов'язань перед банком зі сплати комісійної винагороди відображається в обліку таким записом:

Дт 92 Кт 377 на суму зобов'язань зі сплати комісійної винагороди

Нарахування підприємством зобов'язань зі сплати внесків до Пенсійного фонду відображається записом:

Дт 92 Кт 651 на суму нарахованих зобов'язань зі сплати внесків до Пенсійного фонду [12].

У бухгалтерському обліку ЗАТ «Боромлянська лозомеблева фабрика» операції в іноземній валюті під час первинного визнання відображає в гривні шляхом перерахунку суми іноземної валюти із застосуванням курсу НБУ на дату проведення такої операції (дата визнання активів, зобов'язань, власного капіталу, доходів і витрат) згідно п. 5 П(С) БО 21 «Вплив зміни валютних курсів».

Пунктом 3 ст. 9 Закону про бухгалтерський облік передбачена необхідність віддзеркалення в обліку операцій, виражених в іноземній валюті, як у валюті розрахунків і платежів, так і у валюті звітності.

Для віддзеркалення ЗАТ «Боромлянська лозомеблева фабрика» операції в гривневому еквіваленті (валюті звітності) необхідно перерахувати суму іноземної валюти із застосуванням курсу НБУ.

Унаслідок постійної зміни офіційного курсу іноземних валют ЗАТ «Боромлянська лозомеблева фабрика» виникає особливий об'єкт обліку, що іменується курсовими різницями.

Для розмежування доходів і витрат за джерелами їх виникнення слід враховувати, що операційній курсова різниця буде в тому випадку, якщо курсові різниці будуть нараховані по активах або зобов'язаннях підприємства, пов'язаних з операційною діяльністю ЗАТ «Боромлянська лозомеблева фабрика», тобто основний і іншою діяльністю, інвестиційною, що немає, або фінансовою.

Другою частиною цього пункту передбачено, що курсові різниці від перерахунку грошових коштів в іноземній валюті і інших монетарних статей від операційної діяльності відображаються у складі інших операційних доходів (витрат). Тобто в даному випадку використовується прибутковий рахунок 714 або витратний рахунок 945.

До монетарних статей балансу ЗАТ «Боромлянська лозомеблева фабрика» відносяться грошові кошти і їх еквіваленти, а також заборгованість (як дебіторська, так і кредиторська), яка погашатиметься грошовими коштами або їх еквівалентами. Наприклад, якщо підприємство отримало продукцію і передбачає сплатити її вартість грошима, то така заборгованість вважатиметься за монетарну. Якщо ж підприємство спочатку перерахувало попередню оплату, а потім планує отримати продукцію, то така заборгованість вважатиметься за немонетарну, оскільки буде погашена не грошовими коштами.

Облік впливу змін валютних курсів на монетарні статті і немонетарні статті різний. Згідно абзацам 1 і 2 п. 8 П(С) БО 21 «Вплив змін валютних курсів» визначення курсових різниць по монетарних статтях в іноземній валюті проводиться на дату здійснення розрахунків і на дату балансу. Немонетарні

статті відбиваються в обліку по валютному курсу на дату здійснення операції і не перераховуються на кожну дату балансу.

Тобто зміна валютних курсів впливає тільки на монетарні статті. Облік такого впливу ведеться шляхом віддзеркалення до обліку позитивних і негативних курсових різниць.

Віддзеркалення курсових різниць по монетарних статтях балансу в бухгалтерському обліку представлено в таблиці 2.11:

Таблиця 2.11 – Облік курсових різниць по монетарних статтях балансу

Характер різниці	Причина виникнення і порядок визначення	Віддзеркалення в обліку
По наявних грошових коштах в іноземній валюті		
Позитивна курсова різниця	1. Перерахунок балансової вартості на дату балансу. Визначається як різниця між курсом НБУ, встановленим на дату балансу, і курсом НБУ, по якому наявна валюта числиться на балансі	по кредиту субрахунку 714 «Дохід від операційної курсової різниці»
Негативна курсова різниця	2. Перерахунок балансової вартості на дату здійснення розрахунків. Визначається як різниця між курсом НБУ, встановленим на дату здійснення розрахунків, і курсом НБУ, по якому наявна валюта числиться на балансі	по дебету субрахунку 945 «Втрат від операційної курсової різниці»
По дебіторській заборгованості		

Продовження таблиці 2.11.

Позитивна курсова різниця	1. Перерахунок балансової вартості заборгованості на дату балансу. Визначається як різниця між курсом НБУ, встановленим на дату балансу, і курсом НБУ, по якому наявна заборгованість числиться на балансі	по кредиту субрахунку 714 «Дохід від операційної курсової різниці»
Негативна курсова різниця	2. Перерахунок балансової вартості заборгованості на дату здійснення розрахунків. Визначається як різниця між курсом НБУ, встановленим на дату здійснення розрахунків, і курсом НБУ, по якому наявна заборгованість числиться на балансі	по дебету субрахунку 945 «Втрат від операційної курсової різниці»
По кредиторській заборгованості		
Позитивна курсова різниця	1. Перерахунок балансової вартості заборгованості на дату балансу. Визначається як різниця між курсом НБУ, встановленим на дату балансу, і курсом НБУ, по якому наявна заборгованість числиться на балансі	по дебету субрахунку 945 «Втрат від операційної курсової різниці»

Негативна курсова різниця	2. Перерахунок балансової вартості заборгованості на дату здійснення розрахунків. Визначається як різниця між курсом НБУ, встановленим на дату здійснення розрахунків, і курсом НБУ, по якому наявна заборгованість числиться на балансі	по кредиту субрахунку «Дохід від операційної курсової різниці»	714 від
---------------------------	---	--	---------

Змодельюємо облік операцій з придбання інвалюти на прикладі:

У ЗАТ «Боромлянська лозомеблева фабрика» на валютному рахунку знаходиться 3000 доларів. Їх бухгалтерська собівартість рівна 22950 грн. Курс НБУ – 7,65 грн/долар. Курс НБУ на дату перерахування коштів банку – 7,64 грн/долар . після продажу євро на міжбанківському ринку за курсом 7,70 грн/долар банк перерахував на поточний рахунок виручку, попередньо утримавши з неї 250 грн комісійної винагороди.

Операції з обліку наведені у таблиці 2.12.

Таблиця 2.12.Журнал реєстрації господарських операцій

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки		Сума
		Дт	Кт	
1	Перерахована банку валюта для продажу (7,64*3000)	334	312	22920
2	Відображена курсова різниця за перерахованою валютою (3000*(7,65-7,64))	945	312	30
3	Зараховані гривні на поточний рахунок (3000*7,70-250)	311	377	22850

Продовження таблиці 2.12.

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки		Сума
		Дт	Кт	
4	Визнаний дохід від продажу валюти (3000*7,70)	377	711	23100
5	Показана собівартість валюти	942	334	22920
6	Нарахована комісійна винагорода банку	92	685	250
7	Списана сума комісійної винагороди	685	377	250

До тих пір, доки іноземна валюта знаходиться на поточному валютному рахунку бухгалтер зобов'язаний відслідковувати зміни валютних курсів. Обов'язковим є перерахунок щокварталу. При продажу інвалюти її теж

потрібно переоцінити у зв'язку з чим, у даному випадку, підприємство отримало негативну курсову різницю.

Важливим аспектом обліку валютних коштів є облік відрядження працівника за кордон. Відрядження працівника ЗАТ «Боромлянська лозомеблева фабрика» за кордон здійснюється після затвердження завдання на відрядження, кошториси витрат і підписання керівником підприємства відповідного наказу (розпорядження) по відрядженню.

ЗАТ «Боромлянська лозомеблева фабрика», направляючи працівника у відрядження, зобов'язано забезпечити його засобами в національній валюті країни, в яку відряджається працівник.

Розрахунок сум, необхідних для видачі працівникові, здійснюється таким чином. Насамперед визначається розмір добових. Працівникам, які прямують у відрядження, добові виплачуються в іноземній валюті в сумі, яка в еквіваленті по офіційному курсу гривні до іноземних валют, встановленому НБУ на день видачі засобів з каси уповноваженого банку, не перевищують встановлених граничних норм добових витрат [38].

Встановлені такі граничні розміри добових витрат для відряджень за кордон:

коли в рахунки на оплату вартості мешкання в готелях не включаються витрати на їжу — 50 доларів США.;

- коли в рахунки на оплату вартості мешкання в готелях включають витрати на:

а) одноразове харчування — 40 доларів США;

б) дворазове харчування — 27,5 долара США.;

в) триразове харчування — 17,5 долара США за офіційним курсом гривні до долара США, установленим Національним банком на день видачі авансу.

При цьому розмір добових не може бути нижче, ніж норми добових витрат, встановлених для підприємств, установ і організацій, які повністю або частково містяться (фінансуються) за рахунок бюджетних коштів.

Таким чином, для розрахунку авансу в частці добових витрат слід використовувати офіційний курс гривні до іноземної валюти, встановлений НБУ на день видачі засобів з каси банку.

Окрім добових, видавана працівникові, що відряджається, сума грошових коштів у вигляді авансу на відрядження має бути розрахована з урахуванням вартості мешкання у відрядженні і проїзду до місця відрядження і назад.

Таким чином, розрахувавши суму добових, витрати по найму житлового приміщення, вартість проїзду, бухгалтер ЗАТ «Боромлянська лозомеблева фабрика» може визначити, яку суму грошових коштів необхідно видати працівникові перед від'їздом у відрядження. Якщо при видачі авансу спільна сума в іноземній валюті має дробову частку, то допускається застосування арифметичного правила округлення до повної одиниці.

Іноземна валюта для видачі авансу працівникові, що відряджається, має бути отримана в установі банку.

Видача наявної іноземної валюти з поточного рахунку у вільно конвертованій валюті на відрядження за рубіж здійснюється уповноваженим банком за наявності заявки ЗАТ «Боромлянська лозомеблева фабрика», що містить наступні дані:

- номер і дату наказу (розпорядження) про напрям працівника у відрядження;
- прізвище, ім'я, по батькові особи, що виїжджає за кордон;
- термін перебування за кордоном;
- розрахунок витрат.

Разом з розрахунком в банк ЗАТ «Боромлянська лозомеблева фабрика» надає також доручення на отримання коштів на відрядження в касі уповноваженого банку [42].

Потім ЗАТ «Боромлянська лозомеблева фабрика» через уповноважений банк купує іноземну валюту. Для цього банку надається платіжне доручення, в якому указується сума коштів, що підлягає перерахуванню з рахунку підприємства на вказані цілі (на підставі розрахованого раніше розміру авансу,

підмета видачі працівникові, і даних про курси іноземних валют, що склалися на торгах Української Міжбанківської валютної біржі за попередній день). Цю ж суму необхідно вказати і в заявці на покупку іноземної валюти. Підставою для покупки іноземної валюти на Міжбанківському валютному ринку при здійсненні неторговельних операцій вважаються заява про покупку іноземної валюти і розрахунок витрат на відрядження за кордон.

Слід мати на увазі, що установлені обмеження на видачу іноземної валюти, призначеної для здійснення витрат у відрядженні за кордон. Так, суми витрат на відрядження, добових і витрат на наймання житлового приміщення за кордоном не повинні перевищувати 300 доларів США готівкою в добу на одного працівника, а для забезпечення транспортних витрат працівника за кордоном – 1000 доларів США (або еквіваленту цих сум в іншій іноземній валюті по офіційному обмінному курсу, встановленому НБУ на день видачі засобів з каси уповноваженого банку).

Якщо сума витрат на відрядження перевищує встановлені норми вивозу іноземної валюти, то для здійснення розрахунків за кордоном використовуються корпоративні пластикові картки однієї з міжнародних платіжних систем.

Після повернення з відрядження працівник ЗАТ «Боромлянська лозомеблева фабрика» зобов'язаний до закінчення третього банківського дня надати звіт про витрачені у відрядженні засоби.

За наявності залишку засобів, не використаних у відрядженні, їх сума повертається підзвітною особою в касу ЗАТ «Боромлянська лозомеблева фабрика» або зараховується на банківський рахунок підприємства до або при наданні звіту про використання грошових коштів, наданих на відрядження або під звіт.

Тут необхідно відзначити, що невикористаний залишок наявної іноземної валюти, отриманої ЗАТ «Боромлянська лозомеблева фабрика» для оплати витрат на відрядження за рубіж, підлягає зарахуванню на розподільний рахунок

в іноземній валюті в уповноваженому банку України протягом п'яти банківських днів з моменту оприбутковування в касі.

В разі неповернення працівником залишку засобів в зазначений термін відповідна сума стягається з нього підприємством у встановленому чинним законодавством порядку. Це означає, що заборгованість стягується в потрібному розмірі суми (вартості) вказаних валютних цінностей, перерахованої в гривні по офіційному курсу НБУ, встановленому на день погашення заборгованості. Частина суми, стягнутої з працівника, прямує на покриття збитків підприємства, а решта частки підлягає перерахуванню до Державного бюджету України. Всі ці операції відображують в таблиці 2.13:

Таблиця 2.13 – Облік витрат на відрядження

Зміст господарської операції	Дебет	Кредит
Перераховані грошові кошти для покупки валюти для видачі під звіт на відрядження	333	311
Зараховані на розрахунковий рахунок грошові кошти в іноземній валюті	312	333
Видані наявні грошові кошти з каси банку і оприбутковані в касу підприємства	302	312
Видані наявні грошові кошти в іноземній валюті з каси підприємства під звіт співробітників, що відряджається за кордон	3722	302
Затверджений звіт про використання засобів, виданих на витрати на відрядження	92	3722
Не витрачені грошові кошти повернені:		
- у касу підприємства;	302	3722
- на поточний рахунок в іноземній валюті підприємства	312	3722
Відшкодування співробітникам понад витрачені грошові кошти	3722	302
При зміні обмінного курсу НБУ віднесення операційної курсової різниці в склад:		
- доходів підприємства;	3722	714
- витрат підприємства	945	3722

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ І АУДИТУ ЕКСПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Удосконалення організації обліку експортних операцій підприємства

Економічний механізм господарювання стосовно підприємств доцільно розподілити на два блоки: перший блок включає елементи зовнішньоекономічного середовища, яке функціонує між держаними структурами та підприємствами, а другий – внутрішньогосподарського економічного середовища.

До складу зовнішньоекономічного середовища необхідно віднести такі елементи: цінова політика, яка повинна забезпечити відповідний рівень рентабельності виробництва і паритет цін на продукцію; система оподаткування; фінансово-кредитна система, яка діє через систему субсидій, дотацій, субвенцій, а також через кредитні угоди; система страхування майна, загальна законодавчо-нормативна база.

Блок внутрішньогосподарського економічного середовища включає такі елементи: система майнових відносин; система трудових відносин; форми організації праці та її матеріального стимулювання; система розрахункових цін на продукцію та тарифи на послуги і роботи, маркетингова стратегія.

Ефективний розвиток зовнішньоекономічних відносин вимагає створення відповідних умов та механізмів, зокрема правових та економічних. Але через неточності у законодавстві при обліку експортних операцій можуть виникати певні труднощі та спірні ситуації які не завжди вирішуються на користь підприємства.

У Законі про прибуток сказано, що при сплаті за товари після відвантаження, валовий дохід потрібно фіксувати на дату відвантаження товарів, але не розшифровано, яку дату потрібно вважати датою відвантаження товару. Найчастіше за дату відвантаження товару приймають момент переходу права власності на товар до покупця, але тут можливі певні правові складнощі. Часто експортер, керуючись ст. 334 ЦКУ [45], включає у договір пункт згідно до якого право власності на товар переходить до покупця тільки після повної його оплати. В такій ситуації в обліку постає питання чи має право підприємство відображати валовий дохід до отримання всієї суми коштів. Тому,

щоб врегулювати це питання ми пропонуємо доповнити Закон про прибуток визначенням терміну дати відвантаження товару.

Дата відвантаження товару (робіт, послуг) – це момент переходу права власності на товар безпосередньо до покупця або уповноваженої особи.

Це забезпечить однозначність трактування та полегшить облік експортних операцій, одночасно зробивши його більш прозорим.

Взагалі, удосконалення механізму експортної діяльності підприємств має проводитись на належному рівні за допомогою відповідних законодавчих актів. Пріоритетними напрямками роботи в цьому питанні повинні стати:

- зниження витрат на митне оформлення та усунення зайвих і неефективних операцій у експортерів;
- спрощення схеми митних процедур;
- скорочення обсягу необхідної документації;
- виключення затримок митних вантажів;
- попередження зловживань у митній справі.

На сьогоднішній день, враховуючи що країна знаходиться в умовах світової економічної кризи, необхідно звернути особливу увагу на коливання валютного курсу та ризики які з цим пов'язані, як на важливий елемент організації обліку експортних операцій. Підприємство, в обороті якого значну частину займають угоди в іноземній валюті, є досить чутливим до валютного ризику. Це означає, що рух коштів підприємства залежить від зміни валютних курсів. Багато фірм намагаються управляти валютними ризиками, інакше кажучи, страхують себе від коливань валютних курсів. Управління валютним ризиком передбачає проведення його детального аналізу, оцінку можливих наслідків та вибір відповідних методів страхування. З огляду на вищесказане, ми пропонуємо в подальшому застосовувати страхування валютних ризиків.

Найбільш простими у використанні є контрактні методи, зокрема вибір валюти ціни і валюти платежу у зовнішньоекономічному контракті. При укладанні зовнішньоекономічного контракту підприємства мають можливість

включити до статті контракту «Інші умови» додаткову умову, що передбачає захист контрагентів від зміни валютного курсу. Ця додаткова угода зветься – «валютне застереження».

Валютне застереження – умова в міжнародній торговельній, кредитній або іншій угоді, що обумовлює перегляд суми платежу пропорційно до зміни курсу валюти застереження з метою страхування сторін за контрактом від зміни валютного курсу.

У випадку застосування валютного застереження в контракт уводиться нова валюта – валюта застереження. При цьому валюта платежу ставиться в залежність від більш стійкої валюти – валюти застереження, наприклад, долара США або євро.

Експортер зазвичай прагне встановити валюту ціни контракту в «сильній валюті», тобто у валюті, що має тенденцію до ревальвації протягом терміну дії контракту. Імпортер, навпаки, зацікавлений у встановленні «слабкої» валюти ціни. Тоді в момент оплати за контрактом йому доведеться платити меншу суму у своїй валюті, чим передбачалося. Таким чином, вдало обрана валюта ціни дозволяє не лише уникнути втрат, пов'язаних з коливаннями валютних курсів, але й одержати певний прибуток.

Однак при використанні даного методу існує імовірність того, що напрямок зміни валютного курсу, його динаміка або розміри коливань будуть невірно оцінені.

Альтернативним методом може бути включення у контракт положення про перегляд суми контракту у випадку різкого коливання курсу перерахування валюти ціни у валюту платежу – валютного застереження.

Підприємство, що є «сильною» стороною при веденні переговорів, включає в контракт одностороннє застереження, що передбачає перерахування суми контракту тільки у випадку несприятливої саме для нього зміни валютного курсу.

Наприклад, при укладенні 27 березня 2010 року угоди з російським імпортером на поставку продукції на суму 30 млн. російських рублів (1 млн.

доларів США по курсу на день укладення контракту) з відстрочкою платежу на 3 місяці в контракт можуть бути включені наступні умови.

По-перше, контракт може не включати ніяких валютних застережень, тобто валютою ціни та валютою платежу є російський рубль. У цьому випадку сума контракту складе 30 млн. російських рублів і не буде переглядатися ні в якому випадку, незалежно від розмірів та напрямків курсових коливань.

У другому випадку валютою ціни виступає долар США, валютою платежу – російський рубль. Застосовуючи контрактні методи, валютні менеджери українського експортера могли б увести до контракту валюту застереження - валюту, що має тенденцію до ревальвації по відношенню до цих двох валют, наприклад, євро [39].

На 27.03.2010 року мали місце наступні спот-курси: USD/RUR=30,00; EUR/USD)=1,2000. В момент здійснення платежу 27.06.2010 року, тобто через 3 місяці очікуються наступні курси: USD/RUR =33,00; EUR/USD=1,2480.

У контракт додається наступне валютне застереження: якщо впродовж 3 місяців курс євро до долару США зросте більш, ніж на 2,5%, то сума контракту в доларах збільшиться пропорційно різниці між фактичною та обумовленою зміною.

Якщо прогнози справдяться, і курс євро до долара складе 1,2480, то суму контракту збільшимо на

$$1,5 \% = (1,248-1,2)/1,2 * 100\% - 2,5 \%; \quad (3.1)$$

і отримаємо 1015000 доларів США ($1000000 * 1,015$).

Також у контракт можна увести додаткове застереження: якщо через 3 місяці валютний курс USD/RUR зросте більше, ніж на 5%, то сума контракту в рублях буде збільшена на різницю між фактичною й обумовленою зміною. Таким чином, 27.06.2003 року сума контракту в рублях збільшується на

$$5\% = (33-30)/30 * 100\% - 5\%, \quad (3.2)$$

тобто у даному випадку підприємство отримає експортну виручку у сумі 31972500 російських рублів ($1015000 * 30 * 1,05$) порівняння вищеназваних

контрактних методів з точки зору ефективності їх використання наведено у таблиці 3.1 [39].

Таблиця 3.1. Ефективність використання валютних застережень як контрактного методу страхування валютних ризиків

N п/п	Вид контракту	Експортна виручка, RUR
1	Без використання валютного застереження	30000000
2	Одне валютне застереження - євро	30450000
3	Два валютних застереження - євро та долар США	31972500

Як висновок можна сказати, що в умовах кризового економічного становища застосування страхування валютних курсів є досить ефективним та перспективним напрямком організації обліку, оскільки дає можливість не тільки не втратити при зміні курсу, але й отримати прибуток при правильно проведеному аналізі.

3.2 Удосконалення організації обліку грошових валютних коштів і розрахункових операцій

Щоб покращити організацію валютних розрахунків на підприємстві, ми пропонуємо законодавчо закріпити обов'язкове ведення на підприємстві касової книги в іноземній валюті. На кожну валюту необхідно відкривати окрему касову книгу. Отримання та витрачання іноземної валюти слід оформлювати аналогічно до національної валюти прибутковими та видатковими касовими ордерами. Для видачі готівкової іноземної валюти з каси підприємства не розроблено первинний документ. Тому підприємства вимушені використовувати бланк ВКО, розроблений для відображення операцій у національній валюті. Виходячи з цього при заповненні ВКО слід:

– в графі "Сума" зазначати цифрами суму, виражену в іноземній валюті, а через дріб – суму, виражену у національній валюті за курсом НБУ на дату здійснення операції;

– літерами зазначати суму в іноземній валюті, із зазначенням суми у національній валюті і курсу НБУ на дату здійснення операції.

Останнім часом у всьому світі розвиток платіжних систем характеризується поступовим звуженням сфери використання готівки та паперових платіжних засобів, переходом до нових платіжних інструментів і сучасних технологій платежів.

Виникнення та постійне удосконалення різних видів та форм міжнародних розрахунків пов'язане з розвитком і розширенням товарного виробництва та обігу.

Більшість міжнародних розрахунків здійснюється через банки безготівковим шляхом. На сьогоднішній день, як форму платежу підприємство використовує при розрахунках і іноземними покупцями авансовий платіж. у розмірі повної вартості товару, що поставляється. Це є найвигіднішою формою розрахунку для експортера і найменш вигідною для імпортера, оскільки відразу відволікається велика сума коштів, а економічні вигоди від замовлення імпортер починає отримувати пізніше і при цьому практично не отримує ніяких гарантій.

Зважаючи на вищесказане та на економічну ситуацію, ми пропонуємо використовувати акредитивну форму розрахунків, оскільки вона також вигідна експортеру. Ці вигоди полягають:

по-перше, у гарантії оплати відвантаженого товару банком, що відкрив акредитив, а при підтвердженому акредитиві – також банком, який його підтвердив;

по-друге, в отриманні платежу відразу ж після поставки товару та подання банку документів, що засвідчують цю поставку.

Імпортёр, у свою чергу, має гарантію, що платіж буде зроблений на користь експортера тільки після подання тим товарних документів, що засвідчують відвантаження товару.

Акредитив, який використовується при розрахунках за зовнішньоторговельними операціями, незалежно від того, як він названий і позначений (документарний акредитив, акредитив, акредитивний лист тощо), являє собою одностороннє, умовне, грошове зобов'язання банку, видане ним за дорученням клієнта-наказодавця акредитиву (імпортера) на користь його контрагента за контрактом – бенефіціара (експортера). Банк, що відкрив акредитив (банк-емітент), повинен або здійснити бенефіціару платіж (негайно або з розстрочкою), або акцептувати тратти бенефіціара й оплатити їх у строк, або уповноважити інший банк здійснити такі платежі, акцепт чи неогоціацію тратт бенефіціара за умови подання бенефіціаром документів, передбачених в акредитиві, і при виконанні інших умов акредитива [4].

Для експортера найвигіднішим є акредитив безвідкличний, підтверджений, подільний.

Безвідкличний акредитив не може бути анульований або змінений без згоди постачальника, на користь якого він відкритий.

Постачальник може достроково відмовитися від використання акредитива, якщо це передбачено умовами акредитива.

Подільний акредитив передбачає виплату експортеру певних узгоджених у контракті сум після кожного часткового постачання.

Головним недоліком акредитива є те, що банк є основним учасником проведення розрахунку, а отже зростає забезпечення платежу для експортера [9].

Акредитив за своєю природою є угодою, відокремленою від контракту купівлі-продажу, і банки не несуть відповідальності за порушення умов контракту кимось із контрагентів. Банк відкриває акредитив, тобто бере на себе певні зобов'язання, на підставі інструкцій імпортера - наказодавця. Ці інструкції

складаються згідно з умовами контракту купівлі-продажу. Тому в контракті повно і чітко мають бути визначені всі умови майбутнього акредитива:

- коли імпортер має дати своєму банкові інструкції щодо відкриття акредитива (за стільки-то днів до початку відвантаження товару (звичайно 15-45 днів); через стільки-то днів від дати підписання контракту);
- коли експортер повинен повідомити імпортера про готовність товару до відвантаження;
- які банки виступатимуть у ролі емітента, авізуючого, підтверджуючого і виконуючого;
- які документи, що свідчать про здійснення відвантаження, повинен надати експортер у свій банк, щоб одержати гроші за товар;
- який термін дії акредитива, тобто протягом якого часу експортер може одержати гроші проти подання документів (звичайно від 30 до 150 днів, але не більш одного року);
- вид акредитива;
- спосіб використання акредитива (шляхом негайного платежу після подання документів; платежу з розстрочкою в обумовлені терміни; неогоціції банком тратт, відновлених бенефіціаром; терміном за поданням (або в інший термін) на наказодавця акредитива, на банк емітент або інший банк зазначений банком-емітентом; акцепту банком тратт, виставлених бенефіціаром на виконуючий банк, банк-емітент або уповноважений ним банк, або на наказодавця акредитива (із зобов'язанням банку-емітенту забезпечити акцепт і платіж термін, зазначений у траттах));
- інші умови, залежно від виду акредитива.

Серед усіх існуючих форм міжнародних розрахунків найсучаснішим засобом платежу є пластикова картка. За кордоном це один із найпоширеніших способів платежу.

Платежі пластиковими картками – вид платежів за дебетом. Після того, як платник підпише документ або повідомить про свою згоду на оплату

електронним каналом, одержувач платежу чи його банк отримають від банку платника призначену суму дебетуванням його рахунку.

На українських підприємствах часто виникають складності з веденням обліку розрахунків за допомогою пластикових карток, оскільки такий вид розрахунків є ще не досить поширеним. Але, на нашу думку, цей вид розрахунків є досить перспективним і зручним для малих та середніх підприємств. Головними перевагами такого виду розрахунків є:

- швидкість;
- надійність;
- мінімальна вартість касового обслуговування;
- можливість контролю стану рахунку у будь-який час;
- можливість користування банківським кредитом при потребі.

Підприємство може використовувати пластикові картки не тільки при експортних операціях, а і при розрахунках валютними коштами з працівниками підприємства, наприклад, кошти на відрядження або у підзвіт.

По-перше, це значно спростить процедуру купівлі-продажу валюти, а по-друге полегшить контроль за використанням коштів працівником та складання авансового звіту.

Для спрощення ведення обліку розрахунків пластиковими картками ми розробили і пропонуємо для використання реєстру такого змісту:

Дата операції	Покупець	Ідентифікаційний код	№ картки	Назва валюти	Сума в іноземній валюті	Курс нац. валюти
1	2	3	4	5	6	7

А для ведення обліку розрахунків пластиковими картками з підзвітними особами реєстр наступного змісту:

Підзвітна особа	Ідентифікаційний код	Цільове призначення коштів	№ картки	Назва валюти	Сума в іноземній валюті	Курс нац. валюти
1	2	3	4	5	6	7

Важливо зазначити, що в запропонованих реєстрах є такі графи: «Сума в іноземній валюті» та «Назва валюти», що спрощує облік і робить більш наглядними для фіксування господарські операції.

Треба зауважити, що на багатьох підприємствах господарські операції фіксуються лише в національній валюті, що ускладнює контроль за правильністю відображення операцій та веденням обліку.

Крім цього, ми пропонуємо ввести додаткові субрахунки, що буде сприяти більшій прозорості обліку та дозволить залишити рахунок 314 «Інші рахунки в банку в іноземній валюті» для акредитивної форми розрахунків:

315 – гроші в національній валюті на рахунку в банку, під яким видана пластикова картка;

316 – гроші в іноземній валюті на рахунку в банку, під яким видана пластикова картка.

Запропоновані рахунки є активними, а отже за дебетом відображається надходження грошових коштів, за кредитом – їх використання. Підставою для відкриття рахунків та здійснення проведень є банківська виписка.

Отже, відобразити оплату постачальнику за поставлену сировину ми можемо таким чином:

Дт 631 Кт 315 – Розрахунок за допомогою пластикової картки з національним постачальником,

Дт 632 Кт 316 – Розрахунок за допомогою пластикової картки з іноземним постачальником.

Відображення видачі коштів у підзвіт буде виглядати наступним чином:

Дт 372 Кт 315 – Видача підзвітній особі коштів в національній валюті, шляхом надання їй пластикової картки,

Дт 372 Кт 316 – Видача підзвітній особі коштів в іноземній валюті, шляхом надання їй пластикової картки [14].

Кошти, що знаходяться на розподільчому рахунку в банку, в бухгалтерському обліку підприємства відображаються за рахунком 314 «Інші рахунки в банку в іноземній валюті». Ми пропонуємо обліковувати кошти на розподільчому (транзитному) валютному рахунку в банку на субрахунку 334 «Грошові кошти в дорозі в іноземній валюті». Ми вважаємо, що таке відображення буде доцільнішим, адже до моменту зарахування коштів на поточний валютний рахунок підприємство не має права на їх використання. Отже, відповідно, не може їх обліковувати на субрахунку 314 «Інші рахунки в банку в іноземній валюті», оскільки цей рахунок використовується для проведення розрахунків з постачальниками та покупцями, зокрема при акредитивній та інкасовій формах розрахунків.

З метою одержання повної інформації про стан валютних операцій на підприємстві ми пропонуємо скласти внутрішню звітність у формі Звіту про стан системи внутрішнього валютного контролю.

Головні завдання цього звіту полягають у:

- 1) накопиченні наявної інформації про заходи, що проводяться на підприємстві для здійснення внутрішнього контролю за порушеннями валютного законодавства;
- 2) подальша обробка та аналіз зібраної інформації;
- 3) наданні оперативних та зведених даних про зовнішньоекономічну діяльність підприємства зацікавленим особам.

Відповідальність за складання звіту необхідно покласти на відділ бухгалтерії який займається зовнішньоекономічною діяльністю або на головного бухгалтера якщо такий відділ відсутній.

3.3 Удосконалення проведення аудиту експортних операцій

Ведення зовнішньоекономічної діяльності і зокрема експортних операцій є дуже специфічним видом господарської діяльності, що потребує від бухгалтера оформлення великої кількості первинних документів. В умовах розвитку зовнішньоекономічної діяльності ми вважаємо, що доцільним є запровадження системи внутрішнього аудиту, що буде виконувати функції служби експортного контролю. Це забезпечить попередження і виявлення фальсифікацій, помилок, точність і повноту бухгалтерських записів, своєчасну підготовку надійної фінансової інформації.

Перелік завдань та контрольних функцій внутрішнього аудиту слід оформити відповідним наказом керівника підприємства та положенням про відповідну службу. У ньому необхідно також передбачити своєчасне й кваліфіковане проведення перевірки з метою прогнозування господарських ситуацій, які призводять до порушення нормативних актів, що дасть можливість своєчасно вжити заходи для попередження (профілактики) правопорушень.

Створення такої системи на підприємстві має на меті:

- захист підприємства від можливих порушень чинного законодавства в галузі державного експортного контролю та пов'язаних з такими порушеннями адміністративних, кримінальних та економічних санкцій, які можуть бути застосовані до підприємства;
- зменшення ризиків підприємства при здійсненні міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю;
- сприяння ефективному здійсненню підприємством зовнішньоекономічної діяльності та своєчасному отриманню ним відповідних дозвільних документів Держекспортконтролю [1].

Для ефективної роботи необхідно визначити основні завдання:

- розробка та адміністрування програми експортного контролю підприємства;
- підготовка та передача до підрозділів підприємства вказівок та інструкцій щодо виконання конкретними підрозділами вимог експортного контролю;
- визначення характеру операцій, пов'язаних з міжнародними передачами товарів, які здійснюють підрозділи підприємства та потрібних для їх виконання дозвільних документів;
- ідентифікація товарів, що передбачає встановлення відповідності конкретних товарів, які є об'єктами міжнародних передач, найменуванню та опису товарів, внесених до списків товарів, що підлягають державному експортному контролю;
- підготовка та подання до Держекспортконтролю заяв та необхідних документів щодо отримання дозвільних документів;
- отримання та контроль за використанням дозвільних документів;
- отримання та подання до Держекспортконтролю документальних матеріалів щодо доставки товарів кінцевому споживачу;
- впровадження програм навчання співробітників підприємства у галузі експортного контролю та підготовка необхідних навчальних матеріалів для цього;
- створення рекомендацій щодо виконання вимог дозвільних документів на всіх етапах діяльності щодо здійснення міжнародних передач товарів (маркетинг ринків, ведення переговорів, укладення контрактів та інша міжнародна діяльність підприємства);
- координація діяльності із співробітниками, відповідальними за експортний контроль у причетних до цього підрозділах підприємства, у тому числі таких, як відділ маркетингу, технічний відділ, відділ закупівель, юридичний відділ, фінансовий відділ, відділ контрактів, відділ професійної підготовки, допоміжні відділи тощо;

- негайне сповіщення Держекспортконтролю та інших державних органів щодо виявлених порушень законодавства у галузі експортного контролю замовниками чи іншими учасниками операцій з міжнародних передач товарів;

- ведення документації, пов'язаної з отриманням та використанням дозвільних документів та документів про гарантії [1,17].

Внесення усіх зазначених завдань до Положення забезпечує здійснення підрозділом, що займається питаннями експортного контролю, реалізацію контрольних функцій дотримання законодавства на всіх етапах підготовки та здійснення зовнішньоекономічних операцій з контрольованими товарами;

Основними функціями внутрішнього аудиту слід визначити:

- контроль за правильністю оформлення, приймання і відпуску матеріальних цінностей, оприбуткування, видачі й перерахування грошових коштів, оформлення митних документів, отримання необхідних дозволів та ліцензій. розробку переліку заходів щодо експортного контролю і перевірку їх реалізації;

- здійснення контролю за виконанням вимог законодавчих та нормативно-правових актів у галузі експортного контролю на всіх етапах діяльності підприємства;

- забезпечення взаємодії підрозділів, що виготовляють товари із службами, що здійснюють підготовку та міжнародні передачі товарів;

- участь у підготовці наказів та інших керівних документів з питань зовнішньоекономічної діяльності підприємства;

- навчання працівників підприємства, що займаються питаннями зовнішньоекономічної діяльності;

- здійснення на підприємстві процедури аналізу зовнішньоекономічних операцій та визначення їх відповідності вимогам експортного контролю, а також документальне оформлення результатів такого аналізу;

- забезпечення виконання правил та процедур експортного контролю під час здійснення підприємством діяльності, пов'язаної з участю в міжнародних виставках, конференціях і семінарах;
- здійснення контрольних функцій на всіх етапах підготовки, відвантаження та доставки товарів;
- проведення регулярних перевірок роботи підрозділів і персоналу, що займаються питаннями зовнішньоекономічної діяльності та експортного контролю;

Визначення конкретних функцій надасть усім підрозділам підприємства чітке уявлення, що саме є процедурами експортного контролю на підприємстві та який обсяг робіт повинен регулярно здійснюватись у поточній роботі.

За допомогою поточного контролю слід здійснити вибіркові перевірки правильності господарських операцій разом із суцільними перевірками каси, банку, розрахунків з підзвітними особами, забезпечення фінансових результатів, реагування на виявлені порушення.

Внутрішньому аудиту доцільно забезпечити співпрацю з юрисконсультом з питань дотримання законів, положень (стандартів) бухгалтерського обліку, що стосуються ведення зовнішньоекономічної діяльності.

Структура внутрішнього аудиту підприємства включає три елементи: умови проведення аудиту, систему бухгалтерського обліку і процедури аудиту. Кожний елемент розуміють як наявність правил, процедур, методики і документації, розроблених для захисту своїх коштів, отримання надійної інформації з фінансів, підвищення ефективності роботи і дотримання відповідних вимог. У поєднанні всі перераховані елементи структури внутрішнього контролю забезпечують підприємству зниження небажаного ризику ділової і фінансової діяльності, а також ризик помилок у бухгалтерському обліку.

Внутрішній аудит здійснюється або на основі рішення органів управління фірми, або відповідно до порядку, встановленого законодавством.

Внутрішній аудит є складовою внутрішнього контролю і здійснюється за рішенням органів управління фірми для контролю й аналізу господарської діяльності.

Головна мета внутрішнього аудитора, щодо контролю експортних операцій — визначити, чи дотримані всі процедури митного оформлення та забезпечити контроль вчасного та правильного оформлення необхідних первинних документів.

Основні функції служби внутрішнього аудиту повинні складатися з процедур дослідження окремих етапів оформлення експортних операцій підприємства, оцінювання і контролю відповідності цих операцій, відображених у бухгалтерському обліку, а також контролю за функціями внутрішньої системи контролю підприємства.

Можливості й мета діяльності служби внутрішнього аудиту мають широкий спектр та напрямки і залежать від розміру та структури підприємства, а також потреб керівництва. Як правило, функції внутрішнього аудитора складаються з контролю за функціонуванням та організацією систем бухгалтерського обліку і внутрішнього контролю.

Контроль за організацією системи бухгалтерського обліку — це виконання частини функцій керівництва підприємства. Служба внутрішнього аудиту, як правило, відповідає перед керівництвом підприємства за постійне спостереження та контроль за функціонуванням цих систем. Фахівці внутрішнього аудиту надають рекомендації з удосконалення цих систем; проводять експертизи фінансової й оперативної інформації, огляд коштів, які використовуються для ідентифікації, виміру, класифікації та інформування; готують огляди ефективної діяльності підприємства, у тому числі нефінансових засобів керівництва; здійснюють контроль за дотриманням українського законодавства і виконанням всіма підрозділами підприємства його внутрішньої політики щодо здійснення діяльності.

Роль і функції внутрішнього аудиту визначаються керівництвом підприємства і метою його розвитку.

Функції внутрішнього аудиту змінюються залежно від вимог керівництва підприємства.

Як висновок можна сказати, що ефективна діяльність служби внутрішнього аудиту дає змогу зовнішньому аудитору змінювати характер і термін виконання та скорочувати обсяги аудиторських процедур, але не може зумовити повне невиконання ним раніше запланованих процедур перевірки.

ВИСНОВКИ

На сьогодні одним із найбільш помітних явищ в економічному житті України є бурхливий розвиток зовнішньоекономічної діяльності. Тому у процесі інтеграції у світовий простір суб'єкти господарювання країни відчують великі труднощі, які обумовлені не лише зовнішніми, але і внутрішніми факторами. Тому виникає потреба вирішити питання, пов'язані з організацією і управлінням зовнішньоекономічною діяльністю, відносно ефективності експортних операцій, а також чинного законодавства у сфері зовнішньої економіки.

Для досягнення мети роботи у першому розділі було розглянуто теоретичні основи організації обліку і аудиту експортних операцій.

1. Зокрема у розрізі надання характеристики зовнішньоекономічній діяльності підприємства і її регулювання дане визначення зовнішньоекономічної діяльності та визначені суб'єкти, що мають право займатися зовнішньоекономічною діяльністю. Зроблений огляд нормативної бази, оскільки вимоги цих документів повинні враховуватись при організації обліку й аналізу зовнішньоекономічних відносин підприємств. Приведено структуру зовнішньоекономічного договору та розглянуто питання оцінки вартості іноземної валюти.

2. Розглянуто питання державного регулювання руху грошових валютних коштів і розрахункових операцій. Іноземна валюта визначена як іноземні грошові знаки у вигляді банкнот, казначейських білетів, монет, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави. Оскільки гривня як грошова одиниця України (національна валюта) є єдиним законним платіжним засобом в Україні, то розглянуті операції проведення яких в іноземній валюті потребує отримання відповідних

дозволів – ліцензій. Приділена увага законодавчому регулюванню проведення розрахунків готівковою іноземною валютою. Розглянуті методи визначення балансової вартості іноземної валюти на момент її вибуття за ідентифікованою вартістю та за методом середньозваженої

3. Визначені напрями проведення аудиту експортних операцій, мета та завдання аудиту експортних операцій підприємства. Охарактеризовані джерела інформації для проведення аудиту та обґрунтовано розподіл аудиторської перевірки експортних операцій підприємства на два етапи:

- аудит законності й обґрунтованості здійснення підприємством експортних операцій, а також аудит їх організації та умов виконання;
- аудит відображення в бухгалтерському обліку, податковій та фінансовій звітності експортних операцій.

У другому розділі було проведене вивчення організації обліку експортних операцій і валютних коштів на прикладі ЗАТ «Боромлянська лозомеблева фабрика».

1. Були розраховані показники фінансового стану ЗАТ «Боромлянська лозомеблева фабрика» і показники його зовнішньоекономічної діяльності. З розрахунків коефіцієнтів автономності, фінансової стабільності, забезпечення власними засобами можна зробити висновок, що підприємство має стабільне фінансове положення, що зумовлене відсутністю позикових засобів в розрахунках і капіталі підприємства. Найбільша частка в структурі кредиторської заборгованості належить розрахункам з постачальниками. Підприємство майже на 100 % забезпечене власними оборотними коштами, про що говорять показники робочого капіталу, маневреності робочого капіталу, коефіцієнтів покриття і оборотності оборотного капіталу, що потрапляють в норму. За показниками ліквідності можна зробити висновок, що підприємство є платоспроможним на дату балансу, достатньо забезпечено власними засобами. На підприємстві збільшилася рентабельність продукції, що може позитивно вплинути на його подальшу діяльність після проведення розрахунків по кредиторській заборгованості.

Аналіз експортних операцій показує, що підприємство отримує прибуток від експортних продажів, продукція, що експортується, рентабельна, але до кінця 2009 року витрати зросли великими темпами, чим прибуток і це понизило рентабельність експортних поставок.

2. При розгляді організації обліку зовнішньоекономічних операцій на підприємстві приведений повний перелік документів необхідних для оформлення товарів в митний режим експорту та проведення акредитації на митниці. Наведено журнал реєстрації господарських операцій за експортною операцією на умовах передоплати.

3. При вивченні організації обліку грошових валютних коштів на підприємстві перш за все визначені рахунки, що призначені для обліку іноземної валюти та курсових різниць. Розглянуте питання бухгалтерського обліку купівлі іноземної валюти. Обґрунтована різниця між монетарними та немонетарними статтями балансу та впливу на них зміни валютних курсів. Розглянуто питання відрядження працівника за кордон, як важливого аспекту обліку валютних коштів.

У третьому розділі були запропоновані шляхи удосконалення обліку і аудиту експортних операцій підприємства.

1. Для забезпечення однозначності трактування та полегшення обліку експортних операцій, запропоноване визначення дати відвантаження товару (робіт, послуг) як моменту переходу права власності на товар безпосередньо до покупця або уповноваженої особи. Обґрунтована доцільність управління валютними ризиками за допомогою використання контрактних методів страхування та приведено розрахунок ефективності застосування валютних застережень.

2. При розгляді порядку обліку коштів на розподільчому (транзитному) валютному рахунку в банку доведено доцільність їх відображення на субрахунку 334 "Грошові кошти в дорозі в іноземній валюті". Адже до моменту зарахування коштів на поточний валютний рахунок клієнт не має права на їх використання та, відповідно, не може їх обліковувати на субрахунку 314 "Інші

рахунки в банку в іноземній валюті””. Обґрунтовано впровадження акредитиву як форми розрахунку з імпортером.

З метою одержання повної інформації про стан валютних операцій на підприємстві запропоновано скласти внутрішню звітність у формі Звіту про стан системи внутрішнього валютного контролю. Головні завдання цього звіту полягають у: 1) накопиченні наявної інформації про заходи, що проводяться на підприємстві для здійснення внутрішнього контролю за порушеннями валютного законодавства, її подальшій обробці та аналізі; 2) наданні оперативних та зведених даних про зовнішньоекономічну діяльність підприємства зацікавленим особам.

3. Запропоновано впровадити на підприємстві систему внутрішнього контролю, яка буде виконувати функції контролю експортних операцій. Визначено основні завдання функції та обов'язки цього підрозділу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1 Аналіз типових недоліків, що допускалися підприємствами у роботі систем внутрішньофірмового експортного контролю (за результатами перевірок систем внутрішньофірмового експортного контролю, здійснених протягом 2004-2005 років) [Електронний ресурс] : / Офіційний веб-сайт Державної служби експортного контролю. - Режим доступу: http://www.dsecu.gov.ua/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=37961&cat_id=34916&ctime=1136884849921. - Назва з екрану.
- 2 Бабак, О. Основні види відповідальності суб'єктів господарювання у зовнішньоекономічній діяльності [Текст] / О. Бабак // Підприємництво, господарство і право. - 2009. - № 10. - С. 144-148.
- 3 Білова, Н. Експортні операції: порядок відображення в податковому та бухгалтерському обліку [Текст] / Н. Білова // Податки та бухгалтерський облік. - 2009. - № 95. - С. 20-29.
- 4 Бондаренко, С.І. Використання акредитива при розрахунках за зовнішньоекономічними операціями [Текст] / С.І.Бондаренко//Фінанси України. – 2000. - №6. – С.84-93.
- 5 Бутинець, Ф.Ф. Облік і аналіз зовнішньоекономічної діяльності [Текст] / Ф.Ф.Бутинець, І.В.Жиглей, В.М. Пархоменко. – Житомир: ПП «Рута», 2001. – 542 с. ISBN: 966-7570-77-0
- 6 Валентинова, Т. Основні правила використання готівкової інвалюти [Текст] / Т. Валентинова // Все про бухгалтерський облік. – 2005. - № 48. – С. 3-7.
- 7 Вишивана, Б.М. Оцінка експортно-імпоротної діяльності в Україні [Текст] / Б.М.Вишивана // Фінанси України. - 2008. - N 1. - С.55-65.
- 8 Господарський кодекс України за станом на 24 лютого 2010 р [Електронний ресурс] : / Верховна Рада України - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=436-15%20target%3D>. - Назва з екрану.
- 9 Грачова, Р. Розрахунки в ЗЕД. Акредитиви й інші форми розрахунків за зовнішньоторговельними операціями [Текст] / Р.Грачова // Дебет-кредит. – 2004. - № 23. – С. 14-18.
- 10 Давидов, Г.М. Аудит [Текст] : навч. посіб. / Г.М. Давидов. - К.: Знання: КОО, 2002. – 245с. ISBN: 966-620-118-6
- 11 Дупай, М.М.Облік та аналіз діяльності підприємств у сфері зовнішньоекономічних відносин [Текст] : навч. посіб. / М.М.Дупай, П.Н.Дончук, С.В. Питель. – Тернопіль: СМП «Астон», 2003. – 200 с.ISBN: 966-7995-X
- 12 Загурська, Л. Розрахунок балансової вартості іноземної валюти [Текст] /

- Л. Загурська // Дебет-Кредит. - 2006.- № 22. - С.71-76.
- 13 Іорданов, В. Декларуємо митну вартість товару [Текст] / В. Іорданов // Все про бухгалтерський облік. - 2010.- №34. С. 14-15.
- 14 Ірха, Л.І. Облік безготівкових розрахунків експортно-імпорнтних операцій [Текст] / Л.І.Ірха // Актуальні проблеми економіки. – 2004. - №5. – С. 97-104.
- 15 Кирищук, В.В. Державна фінансова підтримка експортної діяльності в Україні [Текст] / В.В.Кирищук // Економіст. - 2009. - N 6. - С. 39-42.
- 16 Кирищук, В.В. Механізми експортної політики України в рамках СОТ [Текст] / В.В.Кирищук // Формування ринкових відносин в Україні. - 2008. - N 11. - С. 14-19.
- 17 Коблянська, Г.Ю. Методика проведення аудиторської перевірки експортно-імпорнтних операцій [Текст] / Г. Ю. Коблянська // Бухгалтерський облік і аудит. - 2009р. - N 3. - С. 39-49.
- 18 Крупін, В. Є.Механізм державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислових підприємств [Текст] / В. Є Крупін // Регіональна економіка. - 2009. - №1. - С. 114-121
- 19 Кузнецова, Н. Покупаем и продаем валюту: правила учета [Текст] / Н.Кузнецова // Все о бухгалтерском учете. – 2008. - №23. – С. 3-11.
- 20 Кузнецова Н. Купуємо і продаємо валюту: правила обліку [Текст] / Н.Кузнецова // Все про бухгалтерський облік. - 2008.- №23. С. 3-10.
- 21 Курс на валютний курс [Електронний ресурс] / Школа бухгалтера № 4 (27.2.2006) Дебет-Кредит. - Режим доступу: <http://www.dtk.com.ua/show/3cid01344.html>. - Назва з екрану.
- 22 Лисенков, Ю.М. Облік і аналіз зовнішньоекономічної діяльності [Текст] : навч. посіб. / Ю.М. Лисенков, І.В. Педь. – К.: Зовнішня торгівля, 2004. – 200 с.ISBN: 966-8517-04-0
- 23 Лукашова, І.О. Бухгалтерський облік зовнішньоекономічної діяльності [Текст] : навч.посіб. / І.О.Лукашова, О.М. Головащенко; Мін-во освіти і науки України, Донецький нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. Львів: Магнолія, 2009.- 339с.- ISBN: 978-966-2025-63-7 53.00.
- 24 Назаренко І. Складаємо документи на купівлю (продаж) та перерахування іновоїти [Текст] / І. Назаренко // Все про бухгалтерський облік. - 2008.- №23. С. 35-38.
- 25 Нікітенко Т. Валюта в імпорнтних операціях [Текст] / Т. Нікітенко // Все про бухгалтерський облік. - 2008.- №23. С. 17-20.
- 26 П(С)БО 21 “Вплив змін валютних курсів” затверджено наказом МФУ від 10 серпня 2000 № 193 [Електронний ресурс] : / Верховна Рада України - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0515-00>. - Назва з екрану.
- 27 П(С)БО 9 “Запаси” затверджено наказом МФУ від 20 жовтня 1999 р № 246 [Електронний ресурс] : / Верховна Рада України - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0751-99>. - Назва з

екрану.

- 28 Педь, І. В. Удосконалення міжнародних розрахунків підприємств у зовнішній торгівлі : автореф. дис. ... канд. економ. наук : спец. 08.06.01 "Економіка, організація та управління підприємствами" / Педь Ірина Валеріївна, Київ, 2003. - 270 с.
- 29 Петрига, Д. Експортуємо товар: коли оформляти податкову накладну [Текст] / Д. Петрига // Все про бухгалтерський облік. - 2009.- №113. С. 38-39.
- 30 Положення про порядок і умови торгівлі іноземною валютою: Постанова правління Національного банку України від 31 серпня 2007 р № 311 [Електронний ресурс] : / Верховна Рада України - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z1075-07>. - Назва з екрану.
- 31 Про затвердження Інструкції про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах: Постанова правління Національного банку України від 12 листопада 2003 року № 492 [Електронний ресурс] : / Верховна Рада України - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z1172-03>. - Назва з екрану.
- 32 Про затвердження Правил використання готівкової іноземної валюти на території України: Постанова правління Національного банку України від 30 травня 2007 року № 200 [Електронний ресурс] : / Верховна Рада України - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0656-07>. - Назва з екрану.
- 33 Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16 квітня 1991 р № 959-ХІІ [Електронний ресурс] : / Верховна Рада України - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=959-12>. - Назва з екрану.
- 34 Про оподаткування прибутку підприємств: Закон України від 22 травня 1997 № 283 [Електронний ресурс] : / Верховна Рада України - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=283%2F97-%E2%F0>. - Назва з екрану.
- 35 Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті : Закон України від 23 вересня 1994 № 185/94-ВР [Електронний ресурс] : / Верховна Рада України - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0152-01>. - Назва з екрану.
- 36 Про систему валютного регулювання та валютного контролю: Декрет КМУ від 19 лютого 1993 р № 15-93 [Електронний ресурс] : / Верховна Рада України - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=15-93>. - Назва з екрану.
- 37 Прокопенко В. Експорт: визначаємо валовий дохід і балансову вартість інвалюти [Текст] / В. Прокопенко // Все про бухгалтерський облік. - 2008.- №23. С. 11-16.
- 38 Руденко, Л.В. Міжнародні кредитно-розрахункові та валютні операції

- [Текст] : підручник / Л.В.Руденко. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 632 с.ISBN: 978-966-364-537-7
- 39 Русаненко, І.С. Управління валютними ризиками підприємств-експортерів : дис. ... канд. економ. наук : 08.04.01 / Русаненко Ігор Станіславович, Суми, 2003.- 250 с.
- 40 Управління зовнішньоекономічною діяльністю. Частина 2. [Текст] / [Кредісов А.І., Березовенко С.М., Биков Г.М. та ін.]; під ред. А. І. Кредісова. - К.: ВІРА-Р, 2002. - 552 с.- ISBN 966-7807-10-X
- 41 Філатова, О.В. Фінансовий механізм зовнішньоекономічної діяльності [Текст] / О.В.Філатова // Фінанси України. – 2003. - №5. – С.73-78.
- 42 Фомін, І.С. Валютні операції: всі аспекти обліку [Текст] / І.С.Фомін // Бухгалтерія. Право. Податки. Консультації. - 2009. - N 8. - С. 7-19.
- 43 Харчук, Т.В. Шляхи виходу підприємств на зовнішні ринки [Текст] / Т.В. Харчук // Актуальні проблеми економіки. - 2009. - N 8. - С. 12-17.
- 44 Хусід, А. Вантажна митна декларація: що потрібно знати бухгалтеру [Текст] / А. Хусід // Все про бухгалтерський облік. - 2010.- №34. С. 10-13.
- 45 Цивільний кодекс України за станом на 10 лютого 2010 р [Електронний ресурс] : / Верховна Рада України - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=435-15>. - Назва з екрану.
- 46 Чубарева, Е.Я. Экспорт: определяем валовой доход и балансовую стоимость инвалюты [Текст] / Е.Я.Чубарева // Все о бухгалтерском учете. – 2008. - №23. – С.11-15.

Додаток В

Таблиця В 1 – Структура майна підприємства і джерел його формування у 2009 р.

Показник	Значення показника				Зміни	
	на початок року, тис. грн.	у % до валюти балансу	на кінець року, тис. грн.	у % до валюти балансу	абсолютні	відносні
Актив						
Необоротні активи	128,3	31,15	225,5	46,21	97,2	75,76
Оборотні активи, усього	283,6	68,85	262,5	53,79	-21,1	-7,44
Із них запаси, у т.ч.:						
виробничі запаси	45,2	10,97	51,5	10,55	6,3	13,94
готова продукція	103,2	25,05	100,6	20,61	-2,6	-2,52
Ліквідні активи, усього	135,2	32,82	110,4	22,62	-24,8	-18,34
У т. ч.: векселі одержані	-	-	-	-	-	-
дебіторська заборгованість	133,7	32,46	110,3	22,60	-23,4	-17,50
поточні фінансові інвестиції	-	-	-	-	-	-
грошові кошти та їх еквіваленти	1,5	0,36	0,1	0,02	-1,4	-0,84
інші оборотні активи	-	-	-	-	-	-
витрати майбутніх періодів	-	-	-	-	-	-
Пасив						
Власний капітал	362,2	87,93	438,3	89,82	76,1	21,01
Позикові кошти, усього. Із них:	49,7	12,07	49,7	10,18	0	0
Довгострокові зобов'язання	-	-	-	-	-	-
Короткострокові зобов'язання, усього	49,7	12,07	49,7	10,18	0	0
У т. ч.:						
кредити банку	-	-	-	-	-	-
розрахунки з кредиторами	8,9	2,16	6,6	1,35	-2,3	-25,84
інші короткострокові зобов'язання	26,3	6,39	29,2	5,98	2,9	11,03
Валюта балансу	411,9	100	488,0	100	76,1	18,48

Додаток Г

Таблиця Г 1 – Об'єми експортних поставчань у 2009-2010 роках

Найменування продукції	Кількість, шт	Сума, у валюті	Сума, грн.	Собівартість, грн.
ТОВ «БЕЛІНВЕСТ» Росія Контракт № 13/01-Е від 13.01.09 Розрахунки ведуться в доларах США				
Кресло-качалка КК-2 лозовое	5	276,5	1520,75	1140,00
Диван 3-х местный ДТ-2 лозовый	3	345,00	1897,5	1423,00
Диван 2-х местный ДД-1 лозовый	2	130,00	715,00	536,00
Кровать двуспальная лозовая	1	135,00	742,5	557,00
Кровать СМ лозовая	7	210,00	1155,00	866,00
Тумбочка прикроватная лозовая	8	216,00	1188,00	891,00
Стол журнальный плетенный лозовый	3	180,00	990,00	742,5
Всього	29	1492,5	8208,75	6155,50
ТОВ «Реал Стар» Росія Контракт № 14/03-Е від 25.03.09 Розрахунки ведуться в доларах США				
Тумбочка прикроватная лозовая	2	54,00	297,00	222,75
Стол журнальный плетенный лозовый	4	240,00	1320,00	990,00
Кресло для отдыха КО-2 лозовое	4	188,00	1034,00	775,5
Кровать СМ лозовая	2	60,00	330,00	247,5
Торшер лозовый	2	30,00	165,00	123,75
Стул плетенный лозовый	5	95,00	522,50	392,00
Всього	19	667,00	3668,50	2751,5
ТОВ «Реал Стар» Росія Контракт №09/02/10 від 09.02.2010р Розрахунки ведуться в доларах США				
Диван ЛП 3-ех местный лозовый	1	206,30	1664,84	1082,15
Шезлонг лозовый	2	113,40	915,14	594,84
Топчан лозовый	2	154,60	1247,62	810,95
Шезлонг-лежак лозовый	2	165,00	1331,55	865,51
Кресло-качалка КК-2 лозовое	3	194,10	1566,39	1018,15
Кресло для отдыха КО-2 лозовое	4	214,00	1726,98	1122,54
Диван 3-х местный ДТ-2 лозовый	2	288,80	2330,62	1514,90

Продовження таблиці Г 1

Найменування продукції	Кількість, шт	Сума, у валюті	Сума, грн.	Собівартість, грн.
Диван 2-х местный ДД-1 лозовый	2	148,20	1196,57	777,77
Кресло качалка мягкое лозовое	4	318,80	2572,72	1672,27
Кресло для отдыха КО-1 лозовое	8	308,00	2485,56	1615,61
Кресло ЛП-1 лозовое	8	263,20	2124,02	1380,62
Кресло ЛП-2 лозовое	2	140,80	1136,26	738,57
Стол журнальный плетенный лозовый	1	75,00	605,25	393,41
Вешалка с подставкой лозовая	2	123,80	999,07	649,39
Табурет ажурный лозовый	8	105,60	852,19	553,92
Стул плетенный лозовый	8	206,40	1665,65	1082,67
Стол плетенный №1 лозовый	2	112,60	908,68	590,64
Стол СО-1 лозовый	2	65,80	531,01	345,15
Стол «Овальный» лозовый	2	72,40	584,27	379,77
Этажерка арочная лозовая	1	31,80	256,63	166,81
Кресло для отдыха мягкое лозовое	6	388,20	3132,77	2036,30
Кровать двуспальная лозовая	1	170,20	1373,51	892,78
Тумбочка прикроватная лозовая	2	69,40	560,06	364,04
Кровать СМ лозовая	3	98,10	791,67	514,58
Стул СМ лозовый	6	49,80	401,89	261,23
Стол СМ лозовый	2	32,80	264,70	172,05
Всего	86	4117,10	33225,00	21596,64